TURUN YLIOPISTO

Sukupuolistereotypiat lasten mediassa

Tarkastelussa suomalainen lastenohjelma Pikku Kakkonen

Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelman kandidaatintutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma

Silja Pakkanen
Henni Poikonen

KT Johanna Kortessalo-Ainasoja

16.4.2025

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede
Tekijät: Silja Pakkanen ja Henni Poikonen
Otsikko: Sukupuolistereotypiat lasten mediassa: Tarkastelussa suomalainen lastenohjelma Pikku Kakkonen
Ohjaaja: KT Johanna Kortessalo-Ainasoja
Sivumäärä: 39 sivua
Päivämäärä: 16.4.2025

Tutkielman tavoitteena on kerätä ja arvioida tietoa Pikku Kakkosen ohjelmiston sukupuolittuneisuudesta. Lapsi omaksuu mediasta yhteiskunnallisia arvoja ja tapoja toimia sukupuoliroolien mukaisesti. Tähän vaikuttaa mediassa esiintyvät sukupuolistereotypiat sekä tavat, joilla niitä rikotaan. Monet aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että lastenohjelmat ja -elokuvat ovat usein sukupuolittuneita, mikä on vaikuttanut lasten elämään vielä aikuiseksi kasvettua. Lähdimme tutkimaan, miten Pikku Kakkosen ohjelmat kuvaavat sukupuolta ja tarkemmin sitä, miten hahmojen sukupuoli esitetään ohjelmissa, millaisia sukupuolistereotypioita ilmenee Pikku Kakkosen fiktiivisten hahmojen toiminnassa ja miten hahmojen toiminta rikkoo sukupuolistereotypioita.

Tutkimus oli luonteeltaan laadullinen. Aineistona toimi Pikku Kakkosen iltalähetykset viiden päivän ajalta. Lähetyksistä havainnoitiin ja laskettiin stereotyyppisesti feminiinisiä tai maskuliinisia toimintoja sekä sitä, miten ne jakautuivat sukupuolten välille. Tehtiin myös havaintoja ohjelmien tavoista esittää hahmojen sukupuolta ulkoisesti. Aineistoa analysoitiin käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja kvantifioimalla aineisto.

Hahmojen sukupuolet olivat pääasiassa helposti tulkittavissa. Stereotyyppisellä feminiinisellä ja maskuliinisella toiminnalla ei ollut suurta määrällistä eroa. Tulokset osoittivat, että miespuoliset hahmot toimivat useammin stereotyyppisesti feminiinisesti, kuin naispuoliset hahmot maskuliinisesti. Yleisesti hahmojen toiminta ei ollut sukupuolistereotyyppistä. Merkittävimmät huomiot sukupuolittuneisuudesta olivat se, että miespuoliset hahmot osallistuivat vain vähän feminiinisiin leikkeihin ja harrastuksiin sekä se, että naispuoliset hahmot eivät ilmaisseet tunteita tai käyttäytyneet sosiaalisesti maskuliinisia stereotypioita noudattaen. Miespuoliset hahmot rikkoivat sukupuolistereotypioita eniten kotitöihin sekä tunteiden ilmaisemiseen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyen. Naispuoliset hahmot rikkoivat sukupuolistereotypioita muun muassa ongelmanratkaisutilanteissa. Tulosten perusteella Pikku Kakkosen ohjelmisto on sukupuolisensitiivistä.

Avainsanat: sukupuoli, sukupuolistereotypiat, sukupuoli-identiteetti, sukupuolisensitiivisyys, Pikku Kakkonen

Sisällysluettelo

1 Johdanto 4

2 Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli 5

3 Sukupuolistereotypiat ja -roolit 7

3.1 Sukupuolistereotypiat ja -roolit lasten elämässä 8

3.2 Sukupuolistereotypioiden ja -roolien aiheuttamia haasteita 8

4 Sukupuoli-identiteetti 12

4.1 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen 12

4.2 Identiteetti ja mallioppiminen 13

5 Sukupuolisensitiivisyys 15

6 Lasten mediakulttuuri 17

6.1 Median käyttö varhaisessa iässä 17

6.2 Stereotypioitunut lasten media 17

6.3 Suomalainen lasten media: Pikku Kakkonen 18

7 Tutkimuskysymys 20

8 Tutkimuksen toteutus 21

8.1 Aineisto 21

8.2 Menetelmä 22

8.3 Aineiston analyysi 23

8.4 Eettisyys ja luotettavuus 24

9 Tulokset 28

9.1 Hahmojen sukupuoli ja ulkonäkö 28

9.2 Kotityöt ja perheroolit 29

9.3 Tunteiden ilmaiseminen ja sosiaalinen käyttäytyminen 31

9.4 Leikit ja harrastukset 32

9.5 Muu toiminta 33

10 Pohdinta 35

Lähteet 40

1 Johdanto

Millainen on nainen tai mies? Onko niitä edes mahdollista määritellä, vai olemmeko kaikki täysin yksilöllisiä sukupuolesta huolimatta? Todellisuudessa sukupuoleen vaikuttaa lukuisia eri tekijöitä ja sen voi myös määritellä monella eri tavalla. On vaarallista, miten usein sukupuolia stereotypisoidaan yhteiskunnassa, mediassa ja jopa meidän omissa ajatuksissamme. Aiheen syvällinen tiedostaminen vaatii jokaiselta omien asenteiden ja toiminnan tarkastelua. Stereotypiat sulkevat meitä lokeroihin ja aiheuttavat epätasa-arvoa, jota meidän kaikkien tulisi pyrkiä vähentämään.

Jo pieni lapsi tietää, mitä häneltä odotetaan tyttönä tai poikana. Lasten medialla on suuri rooli tämän opettamisessa: lastenohjelmat eivät ole vain viihdettä, vaan ne myös välittävät lapsille arvoja ja malleja yhteiskunnallisesti hyväksyttävästä toiminnasta. Median käytön aina vain yleistyessä sen haittavaikutuksetkin kasvavat. On aikuisten tehtävä arvioida lapsille tarjottavan median sisältöä. Varhaiskasvatuksessa tämä on erityisen tärkeää, sillä lapsiryhmät sisältävät lukuisia erilaiseksi kehittyviä identiteettejä, joiden tukemisesta ja arvostamisesta kasvattajat ovat vastuussa.

Tulevina varhaiskasvatuksen opettajina haluamme saada lisää tietoa tällä hetkellä ajankohtaisen lasten median sukupuolittuneisuudesta. Aihetta on tutkittu laajasti esimerkiksi maailmanlaajuisesti suosittuihin Disneyn elokuviin liittyen (Lee, 2008; Jiang, Zhang, Rivero & Torres, 2024), mutta suomalaisesta mediasta tehty tutkimus on harvinaisempaa. Yksi suosituimmista lastenohjelmista suomalaisten lasten keskuudessa on Pikku Kakkonen, minkä vuoksi päätimme lähteä tutkimaan sen ohjelmiston tapaa kuvata sukupuolta.

2 Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli

Ihmiset jaetaan länsimaissa kahteen sukupuoleen: nainen tai tyttö ja mies tai poika. Sukupuolinormatiivinen ajattelutapa perustuu käsitykseen, jonka mukaan on olemassa vain nämä kaksi vastakkaista sukupuolta. Tämä ajattelutapa asettaa odotuksia ja rajoja sille, millainen käytös ja toiminta on hyväksyttävää eri sukupuolilta. (Seta ry, 2019) Voidaan yleistää, että naiset ovat feminiinisiä ja miehet maskuliinisia, mutta asia ei ole todellisuudessa näin yksiselitteinen, sillä sukupuoli on monimuotoinen ja yksilöllinen asia. (Vilkka, 2010)

Vauvan sukupuoli määritellään biologisten tekijöiden perusteella hänen syntyessään. Nämä geneettiset, anatomiset ja hormonaaliset tekijät kertovat biologisen sukupuolen (*sex*) ja määrittelevät lapsen joko naiseksi tai mieheksi. Vauva voidaan luokitella myös intersukupuoliseksi, jos hänen kehonsa sisäiset ja ulkoiset sukupuolielimet eivät ole selkeät, eikä hänen sukupuoltaan voida päätellä niiden perusteella. (Ylitapio-Mäntylä, 2012) Epäselvyyksiä voi näkyä esimerkiksi kromosomeissa, hormonitoiminnassa tai sukuelimissä. Intersukupuoliset ihmiset voivat kuitenkin olla hedelmällisiä vain toisen sukupuolen sukupuolirauhasilla, joten lisääntymisbiologisesti heidän biologinen sukupuolensa voidaan määrittää. Intersukupuolisten arvioitu määrä on 0,02–2 % ihmisistä. (Komonen, 2020) Aikaisemmin sukupuolesta puhuttiin virallisesti vain biologisesta näkökulmasta, mutta 1970-luvulla tieteessä tunnustettiin myös sosiaalinen sukupuoli (*gender*) ja sen erillisyys biologisesta sukupuolesta. (Ylitapio-Mäntylä, 2012)

Sosiaalista sukupuolta (*gender*) ei käytetty aluksi virallisena terminä, mutta siitä on puhuttu jo pitkään. Antropologi Margaret Mead toi esille idean sukupuolikäsitteen jakamisesta biologiseen ja sosiaaliseen jo vuonna 1935. (Niiniluoto, 2016) Sosiaalinen sukupuoli on ihmisen oma kokemus sukupuolestaan sekä tapa, jolla hän ilmaisee sitä ulospäin sosiaalisissa konteksteissa. Tänä päivänä käsite sosiaalinen sukupuoli sisältää sukupuolen kokemukselliset, persoonalliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja juridiset ominaisuudet. Siihen voi vaikuttaa käyttäytymiseen liittyviä kulttuurillisesti vaihtelevia asioita kuten pukeutuminen, puhetapa ja eleet, sekä se millä tasolla toteutamme yhteiskunnallisia sukupolirooleja ja miten omaksumme feminiinisiä tai maskuliinisia piirteitä. (Vilkka, 2010)

Tutkimusten mukaan sukupuolta ei voida määritellä vain joko biologiseksi tai sosiaaliseksi, vaan se on niitä molempia (Vilkka, 2010). Tämä on kuitenkin kiistelty aihe, josta ollaan monta eri mieltä muun muassa historiallisten, kulttuurillisten ja poliittisten perusteluiden

vuoksi. Mielipiteiden lisäksi myös ymmärrys sukupuolesta ja sen käsitteistä on vaihtelevaa, mikä lisää keskustelua aiheesta. (Pennanen, 2016) Ei voida olettaa, että biologisesta sukupuolesta voisi päätellä ihmisen sosiaalisen sukupuolen, sillä biologisella ja sosiaalisella sukupuolella ei ole suoraa syy-seuraus-yhteyttä toisiinsa (Vilkka, 2010). Käsitteitä ei voida kuitenkaan täysin erottaa toisistaan, vaan ne ovat toisiinsa kietoutuneita (Lips, 2019).

Tutkijat ovat keskustelleet paljon siitä, mikä sosiaaliseen sukupuoleen vaikuttaa; paljonko siitä on biologista? Entä miten kulttuuri ja kasvuympäristö vaikuttavat asiaan? Sukupuolella on useita ulottuvuuksia (Lips, 2019) ja jokaisen kokemus omasta sukupuolestaan on erilainen. Ei ole siis madollista sanoa suoraan mikä on nainen tai mikä on mies. On kuitenkin tavallista ja yksinkertaista määritellä sekä oma että muiden sosiaalinen sukupuoli biologisen sukupuolen mukaan. Tämä ei silti aina kuvasta totuutta, sillä ihminen voi kokea hänen sosiaalisen sukupuolensa olevan toinen, kuin mitä hänen biologiset ominaisuutensa määrittävät. Näin on esimerkiksi transihmisillä, joita ovat muun muassa ihmiset, jotka tuntevat sosiaalisen sukupuolensa olevan vastakkainen heidän biologiseen sukupuoleensa verrattuna. Transihmisiin luokitellaan myös ihmiset, jotka kokevat olevansa naisen tai miehen sijaan jotain niiden väliltä. (Vilkka, 2010)

3 Sukupuolistereotypiat ja -roolit

Sukupuoli on sosiokulttuurinen prosessi. Ihminen oppii eri sosiaalisten ympäristöjen kautta käyttäytymään sukupuolelleen "sopivalla" tavalla (Hayırsever, 2023) sekä kohtaamaan ja arvioimaan myös muiden ihmisten toimintaa sukupuoliin liittyvien asenteiden vaikuttamana. Tämän ilmiön aiheuttaa yhteiskunnassa vallitsevat sukupuolistereotypiat ja -roolit. Stereotypiat ovat yleisiä olettamuksia siitä, miten johonkin tiettyyn ryhmään kuuluvat ihmiset toimivat tai millaisia he ovat persoonallisuudeltaan. (Ellemers, 2018) Sukupuolistereotypioita on olemassa monessa elämän osa-alueessa. Ne voidaan jakaa esimerkiksi persoonallisuuden piirteisiin, toimintaan perhe-elämässä, ammatteihin ja ulkonäköön. (Planned Parenthood, n.d.)

Sukupuolistereotypiat ovat usein tiedostamattomia ja kulttuurissa normaalina pidettyjä itsestäänselvyyksiä, jotka johtavat herkästi sukupuolten väliseen epätasa-arvoon, sillä maskuliiniseksi ajateltuja piirteitä pidetään nyky-yhteiskunnassa feminiinisiä piirteitä arvokkaampina. Sukupuoliroolit ovat yhteiskunnassa muodostuneita sosiaalisia odotuksia siitä, miten miesten ja naisten tulisi käyttäytyä. Sekä sukupuolistereotypiat että sukupuoliroolit yleistävät ja luokittelevat sukupuolten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. (Horelli & Saari, 2002) Ne siis määrittävät sen, millaisia me yhteiskunnan normien ja roolien mukaan ollaan, miten meidän pitäisi käyttäytyä ja millaisia valintoja meiltä odotetaan elämän eri osa-alueissa naisina tai miehinä (Vilkka, 2010).

Naisissa ja miehissä on synnynnäisiä biologisia eroavaisuuksia, joihin monet stereotypiat pohjautuvat, joten voidaan sanoa, että sukupuolistereotypioissa on jotain totuutta. Stereotypiat johtavat usein kuitenkin yleistämiseen, jolloin niiden oletetaan olevan faktaa jokaisen kyseiseen ihmisryhmään kuuluvan kohdalla sen sijaan, että otettaisiin huomioon ihmisten yksilölliset erot. Nykyaikaiset länsimaiset sukupuolistereotypiat kuvaavat miesten olevan määrätietoisia ja itsevarmoja. He ottavat riskejä tehdessään valintoja ja toimiessaan. Naiset taas toimivat varovaisemmin ja käyttävät enemmän aikaa päätöksien harkitsemiseen. Miehet ovat itsenäisiä ja johtajamaisia, kun taas naiset ovat yhteisöllisiä, lämpimiä ja toisista välittäviä. (Ellemers, 2018)

Ylitapio-Mäntylä (2012) esittää erilaisten asioiden jaottelua feminiiniseksi ja maskuliiniseksi. Feminiinisiin asioihin luokitellaan tässä esimerkiksi hoivaaminen, heikkous, vetäytyminen, hiljaisuus ja auttavaisuus. Maskuliinisina asioina tekstissä listataan esimerkiksi vahvuus, rohkeus, puheliaisuus, reippaus ja itsenäisyys. Stereotypioihin perustuvat sukupuoliroolit

näkyvät vahvasti myös perinteisessä perheasetelmassa: vastuu kotitöistä ja lasten hoitamisesta on naisilla, kun taas taloudellisesta puolesta huolehtiminen ja rahan teko kuuluu miehille (Hayırsever, 2023).

3.1 Sukupuolistereotypiat ja -roolit lasten elämässä

Sukupuolistereotypiat ovat osa jo pienen lapsen elämää. Lapselle välittyy ajatuksia ja asenteita siitä, millaisia poikien ja tyttöjen tulisi olla päiväkodeista, harrastuksista, kerhoista ja myös vapaa-ajalta perheen ja ystävien keskuudesta. Lapset puetaan syntymästä lähtien usein sukupuolelle "sopiviin" vaatteisiin, asusteisiin ja väreihin, esimerkiksi tytöt vaaleanpunaiseen ja pojat siniseen. Heille tarjotaan leluja, satuja ja muuta toimintaa, joka soveltuu stereotypioiden mukaan juuri tytöille tai pojille. Päiväkodissa tytöt ohjataan helposti rauhallisiin pöytäpuuhiin, kun pojat päästetään jumppasaliin riehumaan. (Ylitapio-Mäntylä, 2012)

Stereotypioihin perustuvassa kasvatuksessa lapsilta myös vaaditaan erilaisia asioita: tytöille esimerkiksi puhutaan enemmän ulkonäöstä, kuin pojille, ja pojilta vaaditaan rohkeutta tilanteissa, joissa tytöiltä hyväksytään pelko (Halim & Ruble, 2010). Näin lapsia altistetaan aikuisten oppimille sukupuolistereotypioihin pohjautuville asenteille usein aikuisten tiedostamatta toimintaansa itse. Lapset kokevat, kuulevat ja näkevät toimintaa, joka vaikuttaa merkittävästi niin heidän kokemukseensa omasta sukupuolestaan, kuin myös heidän asenteisiinsa sukupuoleen liittyen. Tämä taas johtaa jo olemassa olevien sukupuolistereotypioiden mahdolliseen vahvistumiseen ja niiden negatiivisten vaikutusten jatkumiseen yhteiskunnassa. (Ylitapio-Mäntylä, 2012)

3.2 Sukupuolistereotypioiden ja -roolien aiheuttamia haasteita

Kaikki stereotypiat edistävät ennakkoluulojen kulttuuria, joka välittyy yhteisöille, perheille ja jopa pienille lapsille. Lasten kokemat tilanteet, jotka eriarvoistavat sukupuolia, voivat muokata heidän asenteitaan ja uskomuksiaan sekä itseään että muita kohtaan. Tämä voi vaikuttaa ihmissuhteiden kehittymiseen sekä yleiseen hyvinvointiin. (Aina & Cameron, 2011)

Eräs tutkimus selvitti Amerikassa maahanmuuttajina asuvien nuorten korealaisten tyttöjen ymmärrystä sukupuolien edustamisesta ja erityisesti avioliitoista Disneyn elokuvissa. Tulosten mukaan tytöt hyväksyivät elokuvien kuvaukset naisista, jotka kohtasivat esteitä avioliittoa tavoitellessa, kun miespuoliset hahmot saivat solmia avioliiton vapaasti omasta

tahdostaan. Haastatteluissa tuli esille myös tyttöjen ajatuksia siitä, miten prinsessahahmoja kuvaillaan saduissa ihanteellisiksi jonkin fyysisen tekijän, kuten kauneuden tai lauluäänen perusteella, kun taas prinssihahmoja arvostetaan rohkeuden ja ritarillisuuden vuoksi. Korean kulttuuriin ja yhteiskuntaan juurtuneet sukupuoliroolit painottavat naisten alistuvuutta erityisesti perhe-elämässä. Tätä voidaan haastattelujen perusteella pitää osasyynä sille, miksi tutkimuksessa osallisena olleet tytöt hyväksyvät naishahmoille kuvatut haasteet mieshahmojen selkeästi paremmasta asemasta huolimatta. (Lee, 2008)

Jiang ja hänen kollegansa (2024) esittävät Disneyn mediasta kirjoitettuja tekstejä tarkastelevassa tutkimuksessaan huomion siitä, miten elokuvat ovat vaikuttaneet naisten ajatusmaailmaan ja heidän tapaansa suhtautua toisiin ihmisiin. Elokuvien ihaileminen lapsena on vaikuttanut muun muassa tyttöjen kokemuksiin parisuhteissa myöhemmin elämän aikana. Lisäksi elokuvien vihollishahmot ovat vaikuttaneet tyttöjen asenteisiin. Viholliset kuvataan usein rumina ja valta-asemissa olevina voimakkaina, mutta ilkeinä naisina. Tämä on kirjoitusten mukaan vahvistanut lasten ajatuksia siitä, miten stereotypioiden vastaisesti toimivat naiset ovat vääränlaisia ja onnellinen loppu tavoitetaan, kun stereotyyppisesti feminiiniset ja kauniit prinsessat kukistavat heidät elokuvan lopussa.

Lapsella voi olla omaan sukupuoleensa liittyen näkemyksiä, tai hän voi ilmaista sukupuoltaan tavoilla, jotka poikkeavat aikuisten käsityksistä ja ympäristön odotuksista (Huuska, 2011, s. 225). Sukupuolirooleja noudattava käytös voi vaatia arjen tilanteissa lapselta pakonomaista esittämistä. Ne, jotka eivät vastaa sukupuolinormien odotuksia, saattavat kohdata painostusta mukautua kyseisiin sukupuolinormeihin. Tämä painostus voi ilmetä kehotuksina, rangaistuksina, kritiikkinä ja syrjintänä. Sukupuolen ilmaiseminen ei siis ole pelkästään yksilön oma valinta, vaan siihen vaikuttaa myös ympäröivän yhteisön reaktiot. Kun joku poikkeaa vallitsevista sukupuolinormeista, yhteisö voi reagoida ja luoda paineita, jotka ohjaavat käyttäytymistä takaisin hyväksyttyihin käytäntöihin. (Ylitapio-Mäntylä, 2020) Tämä ympäristön aiheuttama paine voi aiheuttaa lapsessa hämmennystä ja ahdistusta (Huuska & Karvinen, 2012).

Kasvuyhteisöiden toiminta voi jopa saada lapsen uskomaan, että hänen kokemansa ei ole hyväksyttävää eikä siihen liittyviä ajatuksia saisi olla olemassa. Tämän seurauksena lapsi saattaa omaksua ympäristöstään sukupuoliroolien mukaista käyttäytymistä, kuten elekieltä ja pukeutumista, jotta hän voisi sopeutua joukkoon ja käyttäytyä niin kuin muut haluavat sen sijaan, että olisi oma itsensä. Hän saattaa piilotella toiveitaan, kiinnostuksen kohteitaan ja

persoonansa eri puolia. Lapsi saattaa käyttää jopa rankkoja ja kehitystä vaarantavia selviytymiskeinoja, jotta hänet hyväksytään yhteisöön. (Huuska & Karvinen, 2012)

Sukupuolien eriarvoisuus ja yhteiskunnassa vallitsevat asenteet vaikuttavat negatiivisesti tasa-arvoisen koulutuksen mahdollisuuksiin sekä osallistumiseen ja menestykseen työelämässä (Aina & Cameron, 2011). Varhain opitut sukupuolistereotyyppiset ajatusmallit vaikuttavat ihmisen valintoihin mahdollisesti koko elämän ajan: lapsena harrastusvalinnat tehdään usein niiden perusteella, ja myöhemmät koulutukseen sekä työelämään liittyvät päätökset ovat herkästi sukupuolirooleja noudattavia (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Erityisesti tytöt päätyvät usein tekemään valintoja feminiinisen standardin perusteella, mikä rajoittaa tilaisuuksia tutkia eri vaihtoehtoja ja vaikuttaa täten heidän mahdollisuuksiinsa ammattivalintaa tehdessä. Sama koskee poikia, jotka kokevat painetta sopeutua maskuliinisiin normeihin. (Jiang ym., 2024)

Sukupuolittuneita aloja ovat esimerkiksi stereotyyppisesti feminiininen hoiva-ala ja stereotyyppisesti maskuliininen tekniikan ala. Sukupuolistereotypiat synnyttävät olettamuksia siitä, että miehet ja naiset soveltuvat persoonallisuutensa ja kyvykkyytensä vuoksi juuri näille aloille, vaikka todellisuudessa kiinnostus näistä aloista ja suoriutuminen niiden tehtävissä on yksilökohtaista. (Ylitapio-Mäntylä, 2012) On huomattu, että kiinnostus Disneyn prinsessahahmoja kohtaan sekä niihin identifioituminen lapsena on vaikuttanut merkittävästi tyttöjen myöhempään elämään. Sillä on tutkitusti ollut vaikutusta sille, kuinka moni nainen toimii feminiinisten stereotypioiden mukaisesti pitämällä työelämää vähemmän tärkeänä, omaamalla perinteisen perheasetelman mukaisia ajatuksia liittyen kotitöihin, sekä keskittymällä tavallista enemmän ulkonäköön. (Jiang ym., 2024)

Tilanteessa, jossa nainen tai mies päätyy yhteiskunnallisesta paineesta huolimatta hakemaan töitä vastakkaiselle sukupuolelle kuuluvana pidetyltä alalta, hän voi kokea haasteita jo paikan saamisessa. On yleistä, että naiset nähdään vähemmän osaavina esimerkiksi tieteellisillä aloilla, minkä vuoksi tieteellisiin työtehtäviin valitaan useammin miehiä. Sukupuolistereotypiat vaikuttavat paikan saamisen lisäksi kyseistä työtä tehdessä, sillä tutkimusten mukaan tehtyä työtä ja sen tuloksia arvioidaan ja arvostetaan epätasa-arvoisesti. Naisten on tästä syystä vaikeampi menestyä perinteisesti maskuliinisilla aloilla ja saada yhtä korkeaa palkkaa, kuin alalla olevat miehet. Myös ylennysten ja tärkeiden asemien saavuttaminen näillä aloilla vaatii naisilta enemmän työtä. (Ellemers, 2018)

Erään tutkimuksen mukaan neurotieteen alalla työskentelevät naiset voittavat samalla alalla olevia miehiä todistetusti vähemmän arvokkaita työhönsä liittyviä palkintoja, sillä

stereotypioihin pohjautuvat asenteet naisten kyvykkyydestä vähentävät viittaamista heidän tieteellisiin kirjoituksiinsa verrattuna miesten kirjoittamiin teksteihin (Melnikoff & Valian, 2019). Toinen tutkimus raportoi, että monet STEM-aloilla, eli luonnontieteiden, teknologian, tekniikan ja matematiikan aloilla olevat naiset pelkäävät työnjohtajien ja kollegoiden suhtautuvan heihin väheksyvästi. Tästä johtuva pyrkimys parantaa toisten mielipidettä omasta osaamisestaan voi johtaa toimintaan, joka on psykologisesti ja emotionaalisesti kuormittavaa, ja saattaa tästä syystä aiheuttaa uusia haasteita työssä. (Gilrane, Wessel, Cheung & King, 2019)

Myös miehet kokevat epätasa-arvoista kohtelua sukupuolistereotypioiden vuoksi erityisesti vanhemmuuteen liittyen, sillä ajatellaan, että naisiin verrattuna miehet eivät ole yhtä tärkeä osa lapsen kasvatusta. Ajatellaan myös, että lapsen kasvatukseen tarvittava lämpimyys, empatia ja epäitsekkyys ovat feminiinisiä ominaisuuksia, joten miehet eivät maskuliinisten luonteensa takia ole siinä yhtä kyvykkäitä. Näistä syistä monessa maassa ei ole tarjolla isyysvapaata, tai se on todella vähäistä. Lisäksi isällä on pienempi mahdollisuus saada avioeron jälkeen lasten huoltajuus, kuin äidillä. (Ellemers, 2018)

4 Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa yksilön omaa sisäistä kokemusta hänen sukupuolestaan ja siitä, millaisena hän näkee itsensä tyttönä tai naisena, poikana tai miehenä, tai jossakin muussa sukupuolessa. Monen sukupuoli-identiteetti on nainen tai mies, mutta se voi olla myös esimerkiksi transnainen, transmies tai ei-binäärinen, joka kuvaa muun muassa muunsukupuolisuutta tai sukupuolettomuutta. Sukupuoli-identiteetti kehittyy ja voi saada erilaisia merkityksiä eri elämänvaiheissa, vaikka tunne kuulumisesta tiettyyn sukupuoleen säilyisi samana. (Seta ry, 2021) Sukupuoli-identiteetti on osa sosiaalista identiteettiä. Se on yksilön kokemus kuulumisesta tiettyyn sukupuoliryhmään, sekä tunne eroavaisuudesta verratessaan itseään toisen ryhmän jäseniin. (Huuska, 2011, s. 225)

Useat tutkimukset ovat korostaneet sukupuolen tärkeyttä lapsen kehityksessä. Sukupuolen kautta lapselle kehittyy usein ensimmäinen ja sillä hetkellä kaikista keskeisin sosiaalinen identiteetti. (Aina & Cameron, 2011) Sukupuoli-identiteetti alkaakin kehittymään lapsuudessa jo 2–4-vuoden iässä. Lapsi voi kokea olevansa tyttö, poika, osittain niitä molempia, sukupuoleton tai jotain aivan muuta, joka ei välttämättä sovi yhteiskunnan hyväksymiin määritelmiin. Tämä kokemus omasta sukupuolesta ei aina ole yhtenäinen lapselle syntymässä määritetyn biologisen sukupuolen kanssa. (Seta ry, 2019)

Tilanteessa, jossa lapsen oma kokemus sukupuolestaan ei vastaa hänen kehonsa ominaisuuksia ja häneltä sosiaalisesti odotettua toimintaa, hänelle voi syntyä sukupuoliristiriita, joka saattaa jatkua ja voimistua kasvamisen myötä. Sukupuoliristiriidan äärimuoto on transsukupuolisuus. (Huuska & Karvinen, 2012) Lapsi, joka kokee pysyvästi kuuluvansa eri sukupuoleen, kuin mitä biologia määrittää, alkaa tiedostamaan sukupuoli-identiteettinsä jo 2–3-vuotiaana, esipuberteetissa, puberteetin alussa tai viimeistään nuoruuden loppupuolella (Huuska, 2011, s. 227).

4.1 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen

Sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikuttavat biologiset ominaisuudet, kuten kehon rakenne, perimä ja hormonit. Siihen vaikuttavat myös juridiset tekijät, sosiaalinen sukupuoli sekä psyykkinen ja aistillinen kokemus. Sukupuoli-identiteetti rakentuu monista tekijöistä, kuten tiedostetuista ja tiedostamattomista tavoista, tunteista, sosiaalisista suhteista, sosiaalisista käytännöistä sekä kulttuurisista kokemuksista ja niiden merkityksestä. (Vilkka, 2010)

Myös sosialisaatioprosessi vaikuttaa sukupuoli-identiteetin kehittymiseen. Sosialisaatio tarkoittaa yksilön kasvua ja sopeutumista osaksi yhteiskuntaa. Sosialisaation kautta kulttuuriperintö siirtyy sukupolvelta toiselle: kun ihminen kasvaa osaksi tiettyä kulttuuria, hän oppii siihen kuuluvia normeja, arvoja ja rooleja. Sosialisaation kannalta olennaista on erilaiset vuorovaikutustilanteet. Lapset ovat vuorovaikutuksessa perheenjäsenten, aikuisten ja toisten lasten kanssa kotona sekä erilaisissa instituutioissa, kuten päiväkodissa, koulussa ja harrastustoiminnassa. Jokapäiväiset vuorovaikutustilanteet voivat kohdistaa lapsiin erilaisia odotuksia tiedostamattomasti muovaten lapsen käsitystä itsestään ja maailmasta. Sosialisaatioprosessi antaa yksilölle välineitä ymmärtää ympäröivää maailmaa ja toimia arjessa. (Pirskanen, 2006, s. 91-94)

Sukupuolisosialisaatio on osa sosialisaatioprosessia, jonka kautta lapset oppivat sukupuoleen liittyviä odotuksia, käyttäytymismalleja ja kulttuurisia stereotypioita vuorovaikutustilanteissa (Pirskanen, 2006). Lapset altistetaan näille sukupuolisidonnaisille odotuksille ja rooleille heti syntymästä alkaen esimerkiksi pukemalla vauvat ja lapset sukupuolistereotyyppisesti. Kun lapset alkavat ymmärtämään puhetta, he huomaavat, että ympärillä olevat aikuiset käyttävät sukupuoleen perustuvia nimikkeitä, kuten "poika" ja "tyttö". Näiden nimitysten avulla lapset oppivat, että yhteiskunnassa on tapana jakaa ihmiset kahteen sukupuoleen, joihin liittyy tiettyjä rooleja ja käyttäytymismalleja. Monet sukupuolirooleihin liittyvät piirteet tulevat tutuiksi jo ennen, kun lapselle kehittyy selkeä sukupuoli-identiteetti tai käsitys sukupuolen sosiaalisesta merkityksestä. (Bandura, 1997) Sukupuoli on vahvasti näkyvissä myös useassa kielessä esimerkiksi persoonapronomineja käytettäessä. Suomen kielellä puhuttaessa käytämme vain sukupuolineutraalia pronominia ”hän”, mutta esimerkiksi ruotsin kieli jakaa pronominin sukupuolittuneesti, jolloin se on joko *”han”* tai ”hon*”*. Sukupuolineutraalien persoonapronominien käyttö on ollut keskustelussa tasa-arvoa tavoitellessa. Tällöin esimerkiksi Ruotsissa otettaisiin lisäksi käyttöön uusi neutraali pronomini *”*hen*”*. (Niiniluoto, 2016)

4.2 Identiteetti ja mallioppiminen

Psykologi Albert Banduran (1997) mallioppimisen teorian mukaan ihmisille on kehittynyt kyky oppia havainnoimalla, mikä mahdollistaa tietojen ja taitojen omaksumisen seuraamalla ja matkimalla erilaisia malleja. Käytännössä lähes kaiken, mitä voi oppia omakohtaisten kokemuksen kautta, voi myös oppia epäsuorasti tarkkailemalla muiden käyttäytymistä ja sen

seurauksia. Sosiaalinen oppiminen tapahtuu tietoisesti tai tiedostamatta, kun yksilöt havainnoivat ympärillään olevia ihmisiä. Näin lapset omaksuvat myös sukupuolirooleihin liittyviä käyttäytymismalleja.

Mallioppiminen on keskeinen keino välittää tietoa sukupuolirooleista. Mallioppimisen teorian mukaan sukupuoleen liittyvien odotusten omaksuminen perustuu useiden eri mallien yhteisvaikutukseen: lapset altistuvat jatkuvasti sukupuoleen liittyville odotuksille erilaisissa ympäristöissä, kuten kotona, päiväkodissa, harrastustoiminnassa ja mediassa. (Bandura, 1997) Nämä erilaiset instituutiot saattavat joskus välittää myös keskenään ristiriitaisia malleja ja viestejä. Sosialisaatio selittääkin vaihtelevaa käytöstä sukupuolten sisällä, koska lapset omaksuvat kulttuurissaan esiintyviä sukupuolimalleja ja -stereotypioita eri tavoin. (Pirskanen, 2006)

Aikuiset toimivat lapsille tärkeinä esikuvina ja malleina, sillä lapset tarkkailevat huolellisesti heidän käyttäytymistään. Lapset oppivat, miten aikuiset ja muut lapset käyttäytyvät eri sukupuolissa, ja omaksuvat sukupuoleen liittyviä käyttäytymismalleja näiden esimerkkien kautta. Kasvattajan käsitykset sukupuolirooleista ja siitä, millainen käytös sopii eri sukupuolille, luovat myös lapsille ajatuksia eri sukupuolille sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Aikuinen voi kannustaa tai olla kannustamatta lasta tietynlaiseen toimintaan hänen omien sukupuolikäsitystensä mukaisesti vaikuttaen näin lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiseen. Lapset ovat jatkuvasti ohjauksessa ja tarkkailussa. He tiedostavat paikkansa eri yhteisöissä ja noudattavat niiden sääntöjä tietäen, millaista käyttäytymistä odotetaan. (Ylitapio-Mäntylä, 2012)

5 Sukupuolisensitiivisyys

Suomi on sitoutunut edistämään sukupuolten tasa-arvoa lakien ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti. Sukupuolten välinen tasa-arvo ei siltikään toteudu täysin, sillä naiset yhä edelleen tekevät suurimman osan kotitöistä, ansaitsevat keskimäärin miehiä vähemmän palkkaa ja etenevät harvemmin johtotehtäviin. Sukupuolten tasa-arvoa ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta on pyritty edistämään tutkimuksen ja kehittämistyön avulla, mutta ne eivät vielä 2010-luvullakaan toteutuneet johdonmukaisesti suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Erityisen tärkeäksi nousee varhaiskasvatus, sillä alle kouluikäiset lapset alkavat rakentaa identiteettiään ja maailmankuvaansa vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja sosiaalisten normien kanssa. Käsitykset sukupuolista, niiden rajoista, mahdollisuuksista ja valtasuhteista voivat muuttua ja kehittyä läpi elämän, mutta ne alkavat muodostua jo lapsuudessa. (Eskelinen & Itäkare, 2020)

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa herkkyyttä ja kykyä tunnistaa sukupuoleen liitettyjä kulttuurisia sekä sosiaalisia oletuksia ja normeja, jotka ilmenevät yhteiskunnallisissa rakenteissa, toimintatavoissa, käytännöissä ja puheissa. Sukupuolisensitiivisyyteen kuuluu kyky hahmottaa, miten stereotyyppiset käsitykset sukupuolesta vaikuttavat sekä yksilön elämään, että yhteiskunnan rakenteisiin. (Seta ry, 2019) Sukupuolisensitiivinen kasvattaja ymmärtää, ettei sukupuoli-identiteetti rakennu vain biologisen sukupuolen kautta, vaan siihen vaikuttavat myös sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Sukupuolisensitiivisyydessä sukupuoli otetaan huomioon silloin, kun sillä on merkitystä, mutta sitä ei korosteta, kun se ei ole olennaista. Sukupuolisensitiivisyyteen kuuluu sukupuoleen liittyvien stereotypioiden ja asenteiden tunnistamisen lisäksi pyrkimys rikkoa niitä. (Eskelinen & Itäkare, 2020)

Sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita samaa kuin sukupuolineutraalius. Sukupuolineutraali kasvatus tähtää sukupuolten ja yksilöllisten eroavaisuuksien häivyttämiseen. Tällainen lähestymistapa ei kuitenkaan edistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Se johtaa kasvatustapaan, jossa yhtenäistetään yksilöiden kokemuksia ja tapoja olla, mikä kaventaa lasten mahdollisuuksia toimia omilla ehdoillaan. Sukupuolisensitiivinen kasvatus ei siis pyri häivyttämään sukupuolia näkymättömiin tai kääntämään sukupuolirooleja päinvastaiseksi. On olemassa erilaisia sukupuolia ja niitä voidaan ilmaista monin eri tavoin. Tytöt saavat olla tyttömäisiä ja pojat poikamaisia, mutta muutkin tavat kokea ja ilmaista sukupuolta ovat yhtä arvokkaita ja hyväksyttyjä. Sukupuolisensitiivinen kasvatus tukeekin jokaisen lapsen

osallistumista ja itsenäistä toimijuutta, sillä se on lasten yksilöllistä kohtaamista niin, että kaikki sukupuoli-identiteetit ja tavat ilmaista sukupuolta hyväksytään, niitä arvostetaan ja ne nähdään yhdenvertaisina sekä mahdollisina. (Seta ry, 2019)

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tavoitteena ei ole muuttaa lapsia, vaan keskittyä aikuisiin. Keskeisenä päämääränä on, että aikuiset oppivat tunnistamaan sukupuoleen liittyviä arvoja, oletuksia ja asenteita, jotka vaikuttavat päivittäiseen toimintaan ja lasten kasvatukseen. Kyse ei ole pelkästään yksittäisen kasvattajan toiminnasta, vaan nämä oletukset syntyvät vuorovaikutuksessa sen kanssa, millaisia käsityksiä ihmisyydestä vallitsee tietyssä ajassa ja yhteiskunnassa. (Katainen, 2016) Jos omista tai toisten sukupuolittavista käytännöistä ei ole tietoinen, voi tiedostamatta ylläpitää sukupuolittuneita normeja ja rakenteita sosiaalisissa ympäristöissä. Sukupuolisensitiivisyys on siis taitoa tunnistaa niin omia, kuin myös muiden ihmisten sukupuolittavia toimintatapoja ja purkaa niitä. (Ylitapio-Mäntylä, 2020) Sukupuolisensitiivisyyteen kuuluu kasvatuskäytäntöjen lisäksi myös esimerkiksi leikkien, lelujen, leikkipaikkojen, satujen, laulujen ja median arvioimista tasa-arvonäkökulmasta (Ylitapio-Mäntylä, 2012).

Mediassa esiintyvillä sukupuoliasenteilla on tänä päivänä merkittävä vaikutus lapsen näkemykseen aiheesta, minkä vuoksi sukupuolisensitiivisyys myös mediassa on erityisen tärkeää. Eräs Turkissa tehty tutkimus huomioi, että perinteisiä sukupuolinormeja noudattavat perheroolit ovat edelleen vahvasti esillä lapsille esitettävässä mediassa. Tutkimuksessa tuodaan esille ajatus siitä, miten lasten media usein rajaa lapset jatkuvasti sukupuolirooleihin sen sijaan, että se loisi maailman, jossa kuka vain voi olla mitä vain sukupuolirooleista huolimatta. (Hayırsever, 2023)

6 Lasten mediakulttuuri

6.1 Median käyttö varhaisessa iässä

Media on jatkuvasti yhä suurempi osa lasten elämää. Viime vuosikymmenen aikana syntyneet lapset ovat jatkuvasti tekemisissä eri älylaitteiden, kuten televisioiden, kännyköiden, tietokoneiden ja tablettien kanssa niin kotona, kuin varhaiskasvatusympäristöissäkin. (Jiang ym., 2024) Median vaikutuksesta lapsiin ja nuoriin on tehty lukuisia tutkimuksia, mutta median käytön nopea kehitys ja muuttuvuus synnyttää jatkuvasti tarvetta uudelle tiedolle. Monet lapset ja nuoret kuluttavat vuorokauden aikana useita tunteja median parissa; tähän kuluu tavallisesti jopa enemmän aikaa, kuin koulupäiviin. Alle kouluikäisten lasten median käytön määrä on todella vaihtelevaa, mutta voidaan sanoa, että suurin osa pienistä lapsista on kiinnostuneita älylaitteista. (Valkenburg & Piotrowski, 2017)

Nykytutkimusten mukaan lapset aloittavat media käytön jo noin 3–5 kuukauden ikäisenä, kun näön kehitys mahdollistaa näytöllä liikkuvien objektien seuraamisen. Tämän ikäisen lapsen kiinnostuksen määrä mediasta on todella yksilöllistä. Tiedetään, että pienet lapset kiinnittävät eniten huomioita yllättäviin, värikkäisiin ja taustasta erottuviin hahmoihin, joita löytyy paljon lastenohjelmista ja -elokuvista, sekä mainoksista. Tässä iässä lapset eivät vielä kiinnitä erityisesti huomiota näytöllä esitettyyn tarinaan, mutta tavallisesti 18–24 kuukauden iässä lyhyet tarinat ja juonet alkavat kiinnostamaan lapsia ja noin 2,5 vuoden ikäisinä lapset pyrkivät ymmärtämään tarinoita kysymällä kysymyksiä niiden tapahtumista ja hahmoista. Lapset usein uskovat noin neljävuotiaaksi asti, että kaikki mediassa on totta. Tällöin he ovat jo ehtineet kiinnittämään huomioita hahmoihin sekä niiden toimintaan, ja muodostamaan identiteettiään osittain niiden vaikuttamana. (Valkenburg & Piotrowski, 2017)

6.2 Stereotypioitunut lasten media

Medialla on huomattava vaikutus siihen, miten me näemme maailman, opimme sosiaalisia normeja ja muodostamme identiteettimme. Media on myös yksi suurimmista alustoista, jossa törmäämme jokapäiväiseen sukupuolten epätasa-arvoon ja sukupuolistereotypioihin. (Hayırsever, 2023) Lasten media on ollut perinteisesti hyvin sukupuolitettua: tytöille luodaan tarinoita ihmissuhteista ja rakkaudesta, kun taas pojille suunnatut tarinat kertovat usein liikunnasta, toiminnasta ja väkivallasta. Tyttöjen tarinoissa hahmot ovat kauniita prinsessoja, keijuja ja tanssijoita; poikien tarinoissa ne ovat supersankareita, urheilijoita, ritareita ja dinosauruksia. (Valkenburg & Piotrowski, 2017)

Useat tutkimukset ovat tuoneet esille, että televisiossa esitettävissä piirretyissä ja lastenohjelmissa on selkeästi vähemmän nais- ja tyttöhahmoja, kuin mies- ja poikahahmoja. Hahmot noudattavat usein vahvasti sukupuolistereotypioita esimerkiksi luonteenpiirteiltään ja rooleiltaan perhe-elämässä. Lasten media ja piirretyt opettavat lapsille paljon siitä, millaisia naisten ja miesten tulisi yhteiskunnan tämänhetkisten arvojen mukaan olla. Lapsen sukupuoli-identiteetti kehittyy sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi aiemmin mainitun mallioppimisen kautta. Banduran mallioppimisen teoriassa mainitaan havaitsemisen ja imitoimisen kautta oppimisen tapahtuvan usean eri mallin yhteisvaikutuksena. Malli voi olla myös symbolinen, esimerkiksi hahmo lasten piirretyssä, jota lapsi imitoi ja jonka kautta hän oppii sekä kehittää omaa identiteettiään. (Hayırsever, 2023)

Amerikkalaisten 2–8-vuotiaiden lasten vanhemmille tehty kyselytutkimus esitti, että noin kaksivuotiaiden lasten suosikkihahmot eivät olleet yleensä huomattavasti sukupuolittuneita, mutta viiden vuoden iässä tyttöjen kiinnostus oli siirtynyt stereotyyppisesti feminiinisiin ja poikien kiinnostus stereotyyppisesti maskuliinisiin hahmoihin. Tulokset myös esittivät, että poikien suosikkihahmo oli tyttö tai nainen huomattavasti todennäköisemmin nuoremmassa iässä. Tyttöjen kohdalla ikä ei vaikuttanut siihen, oliko hänen suosikkihahmonsa miespuolinen. (Bond & Calvert, 2014)

6.3 Suomalainen lasten media: Pikku Kakkonen

Pikku Kakkonen on Suomen Yleisradion "Ylen" esittämä lastenohjelma, jota on näytetty televisiossa vuodesta 1977 saakka. Ohjelma sisältää tänä päivänä kotimaisen sisällön lisäksi myös ulkomaista lapsille tehtyä materiaalia. (Matilainen, 2014) Yle listaa tehtävikseen ohjelmien tuottamisen yli 3-vuotiaille lapsille televisioon, radioon ja internettiin. Lastenohjelmien tavoitteita ovat esimerkiksi kotimaisen lastenkulttuurin tarjoaminen, suomalaisen kulttuuriperinnön vaaliminen sekä suvaitsevaisuuden, yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kulttuurisen moninaisuuden tukeminen rikkaalla äidinkielellä. Lastenohjelmien sisältöjen lähtökohtana ovat lapsen tarpeet: sen ohjelmisto auttaa ja rohkaisee lasta leikkiin, omaan ajatteluun sekä uuden oppimiseen. Ohjelmiston tavoitteena on tukea lapsen tasapainoista kasvua auttaen positiivisen minä- ja maailmankuvan muodostumisessa myönteisen ja turvallisen mediakokemuksen kautta. (Yle Lapset, n.d.)

Pikku Kakkosen televisiolähetykset sisältävät erilaisten lastenohjelmien jaksojen lisäksi juontoja. Juonnot ovat monipuolisia, pedagogisesti suunniteltuja kokonaisuuksia ja niiden juontaja vaihtuu päivän mukaan. Vuoden 2025 kevään aikana juontojen avulla innostetaan

lapsia esimerkiksi liikkumaan, askartelemaan, taiteilemaan, musisoimaan ja lukemaan. Lisäksi juonnot käsittelevät muun muassa lapsille jännittäviä arkitilanteita, uutisia ja mediakasvatusta sekä lähdekriittisyyttä. (Yle Lapset, 2025)

Pikku Kakkosen pedagogiset tavoitteet tukevat varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita ja sen sisältöä onkin suunniteltu tekemällä yhteistyötä alan asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen työntekijöillä on lupa hyödyntää Pikku Kakkosen materiaaleja työssään. Ylen sivustot tarjoavat varhaiskasvattajille myös vinkkejä ja materiaaleja toimintatuokioihin eri oppimisen alueisiin liittyen. (Yle lapset, n.d.)

Yle tarjoaa lapsille sisältöä eri median muodoissa, mutta suurin määrä katsojia on vuonna 2015 julkaistujen tilastojen mukaan ollut Pikku Kakkosen televisiolähetyksillä, jotka ovat perinteinen osa monen suomalaisen lapsiperheen arkea ja tärkeä tekijä suomalaisten lapsuudessa jo useamman sukupolven ajan. Noin tunnin mittaiset lähetykset esitetään Yle TV2 -kanavalla aamuisin kello 6.50 sekä arki-iltaisin kello 17. Vuonna 2015 Pikku Kakkonen tavoitti televisiolähetyksillään satojatuhansia ihmisiä. Esimerkiksi syksyllä 2015 kaikki viikon 38 aikaiset Pikku Kakkosen televisiolähetykset tavoittivat yhteensä yli 800 000 yli 3-vuotiasta suomalaista. Lähes 300 000 näistä oli 3–10-vuotiaita lapsia, joiden lisäksi katsojiin voi kuulua esimerkiksi vanhempia perheenjäseniä tai muita lapsille tärkeitä aikuisia. Lähetykset ja ohjelmat tallentuvat Yle Areenaan, josta niitä voi katsoa vielä jälkeenpäin lisäten katsojien määrää entisestään. (Yle lapset, 2015)

7 Tutkimuskysymys

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miten Suomessa esitettävä lastenmedia kuvaa eri sukupuolia. Keskityimme tutkimuksessa Pikku Kakkoseen sen suosion ja tavoitteellisuuden takia. Halusimme saada yleiskuvan siitä, millaisia sukupuoliasenteita suomalaisille varhaiskasvatusikäisille lapsille voi välittyä Pikku Kakkosen ohjelmista ja miten Ylen lastenohjelmien tasa-arvoisuutta painottavat tavoitteet täyttyvät sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten Pikku Kakkosen ohjelmat kuvaavat sukupuolta?

    1.1. Miten hahmojen sukupuoli esitetään ohjelmissa?

    1.2. Millaisia sukupuolistereotypioita ilmenee Pikku Kakkosen fiktiivisten hahmojen toiminnassa?

    1.3. Miten hahmojen toiminta rikkoo sukupuolistereotypioita?

8 Tutkimuksen toteutus

8.1 Aineisto

Valitsimme tutkimusaineistoksi Pikku Kakkosen iltalähetykset satunnaisen viikon ajalta. Päätimme havainnoida lähetyksiä yhden viikon aikaväliltä, sillä eri viikonpäivinä esitetyt ohjelmat olivat pysyneet samana jo useamman viikon ajan. Päädyimme havainnoimaan ohjelmia viikolta 7, eli aikaväliltä 10.-14.2.2025.

Katsoimme lähetykset Yle Areenasta, johon ne tallentuvat kuukauden ajaksi televisiossa näkymisen jälkeen. Yle Areena mahdollistaa jaksojen toistamisen, pysäyttämisen ja kelaamisen, minkä vuoksi arvioimme sen olevan paras alusta tutkimuksen toteuttamiselle. Rajasimme aineiston niin, että huomioimme vain ohjelmat, joissa esiintyi fiktiivisiä hahmoja ja jotka sisälsivät joko repliikkejä tai muun sanallisen kuvauksen tarinasta. Määrittämämme edellytykset täytti 24 ohjelmaa, joista jokaisesta esitettiin yksi jakso havainnoinnin aikavälillä. Rajasimme aineistosta pois juontajien vetämät ohjelmien välissä tapahtuvat juonnot, sekä erilaiset opetusohjelmat, joissa ei ollut selkeää juonta tai hahmoja.

Taulukko 1 Ohjelmat ja niistä näytetyt jaksot

Päivä	Ohjelmat ja jaksot	
ma 10.2	• Pipsa Possu, *Olkan nukketeatteri* • Nallen talvi, *Talviritarit* • Piian palikat, *Piia sairastaa*	• Suurenmoinen herra Kunkku, *Herra Kunkun aarrejahti* • Kallen keittiö, *Simpukkasaarto*
ti 11.2	• Kotilokoulu, *Pitkä jono* • Hilla ja avaruuden Eetu, *Huima kurpitsasato* • Tuuri, *Kauppa*	• Maukka ja Väykkä, *Syntymäpäivät* • Rossi ja Rymy, *Ystävänpäiväyllätys*
ke 12.2	• Pikku Tuutti, *Perunat* • Simo superkani, *Rakastan yllätyksiä* • Malla Mahtava, *Maailman mahtavin lapsenvahti*	• Jepu Neulanen, *Prinsessaleikki* • Kaarle, *Ystävänpäivä*
to 13.2	• Pikkilän katras, *Mahdin kaveri* • Nipa ja Pete, *Torni jos toinenkin*	• Jönneli, *Muotokuva* • Kengulahti, *Hyppykisat*
pe 14.2	• Kaija Kurpitsa, *Täysihoito* • Reppu-Heppu ja Botti, *Hiiri* • Kiri ja Lolo, *Käytöstavat*	• Ninni ja Nestori, *Yökylässä* • Liisa ja Leo, *Yön laaksossa*

Aineisto koostuu stereotyyppisesti feminiiniseksi tai maskuliiniseksi määrittelemistämme toiminnoista ja käyttäytymisestä, joita hahmoilla ilmeni katsomissamme jaksoissa. Laskimme tapauksiin myös asiat, joita hahmot kertoivat tapahtuneen tai tapahtuvan, esimerkiksi: ”täti tekee ruokaa” tai ”setä rakensi nukketeatterin”, vaikka niitä ei jakson kohtauksissa näytetty. Yhteensä näitä huomioita kertyi 46 tyttö- tai naishahmon, 58 poika- tai mieshahmon sekä neljän sukupuolettoman hahmon toiminnasta.

8.2 Menetelmä

Tutkimuksen strategiana käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Tutkimus oli empiirinen, sillä laadullinen tutkimus pohjautuu aina havaintoihin ja aineiston analyysiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että laadullisessa tutkimuksessa ei olisi teoreettisuutta, vaan laadullinen tutkimus vaatii aina jonkinlaisen teoreettisen viitekehyksen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä selvittämään ilmiön esiintymistiheyttä tai laajuutta, vaan tavoitteena on tuoda esiin erilaisia näkökulmia ja tapoja tarkastella aihetta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena voikin olla esimerkiksi uuden tiedon kerääminen, ilmiön kuvaaminen, syvemmän ymmärryksen saavuttaminen, ilmiön analysoiminen, teoreettisesti perusteltu tulkinta tai vallitsevien näkemysten haastaminen. (Puusa & Juuti, 2020)

Laadullisen tutkimuksen tieteellisyys ei perustu aineiston määrään, vaan sen laatuun ja siihen, kuinka kattavasti ilmiö käsitteellistetään (Eskola & Suoranta, 1998). Laadullisessa tutkimuksessa tärkeää on paikallinen selittäminen: selitysmallien ei ole tarkoitus esittää yleispäteviä totuuksia, vaan keskittyä tietyn historiallisesti ja kulttuurisesti määritetyn ilmiön selittämiseen. Tavoitteena on tehdä ymmärrettäväksi, kuinka ilmiö nähdään tietyssä ajassa ja paikassa. (Alasuutari, 2011)

Laadullinen tutkimus soveltui strategiaksi tähän tutkimukseen, koska tavoitteena oli analysoida, miten Pikku Kakkosen fiktiiviset ohjelmat esittävät, ylläpitävät ja rikkovat sukupuolistereotypioita. Tutkimuksessa pyrittiin syvälliseen ymmärrykseen siitä, millaisia sukupuolistereotypioita ohjelmissa esiintyy ja miten ne ilmenevät hahmojen toiminnassa ja ulkonäössä. Laadullinen lähestymistapa tuki tutkimuksen tavoitteita ilmiön monipuolisessa tarkastelussa ja tulkinnassa.

8.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä, jonka avulla voidaan tutkia ja jäsentää erilaisia aineistoja järjestelmällisesti ja objektiivisesti. Menetelmän tavoitteena on kuvata tutkittava ilmiö tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysi ei itsessään tuota johtopäätöksiä, vaan sen avulla aineisto saadaan järjestettyä niin, että sen pohjalta voidaan tehdä analyysejä ja tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi, 2018) Tarkoituksena on aineiston järjestäminen tiiviiksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi säilyttäen siinä olevat keskeiset tiedot. Sisällönanalyysissä voidaan hyödyntää kolmea eri lähestymistapaa, jotka ovat aineistolähtöinen, teoriaohjaava ja teorialähtöinen analyysi. (Puusa, 2020)

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi toteutettiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Teoriaohjaava sisällönanalyysi perustuu ensisijaisesti aineistosta nouseviin havaintoihin, mutta aikaisempi tutkimustieto ja teoria tukevat havaintojen jäsentämistä ja tulkintaa. Analyysiyksiköt nousevat suoraan aineistosta, mutta niitä tarkastellaan jo ennalta määritettyjen teoreettisten käsitteiden kautta. Tämä erottaa teoriaohjaavan analyysin aineistolähtöisestä analyysistä, jossa käsitteet muodostuvat vasta aineiston analyysin aikana aineistosta itsestään. Teoriaohjaava analyysi perustuu usein abduktiiviseen päättelyyn, jossa tutkija yhdistelee aineistosta nousseita havaintoja ja aikaisempaa tietoa joustavasti. (Tuomi & Sarajärvi, 2018)

Tutkimuksessamme aineiston tarkastelu eteni aineiston ehdoilla, mutta aikaisempi tieto sukupuolistereotypioista ohjasi analyysia. Ensimmäisenä pelkistimme aineiston. Pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta poistetaan kaikki, mikä ei ole oleellista, jolloin jäljelle jää vain tärkeimmät osat. Tämä voi olla datan tiivistämistä tai sen jakamista pienempiin osiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018) Pelkistimme aineiston määrittelemällä hahmojen sukupuolet nimen, ulkonäön ja internetistä löytämiemme tietojen mukaan. Luokittelimme hahmon sukupuolettomaksi, jos sen sukupuoli ei ollut pääteltävissä joko ulkonäöstä, jakson sisällöstä tai nimestä, eikä internetistä löytynyt tietoa sen sukupuolesta mistään virallisesta lähteestä. Tämän jälkeen kirjasimme ylös kaikki hahmojen tekemät stereotyyppisesti feminiiniset tai maskuliiniset toiminnot.

Seuraavaksi siirryimme koodaamiseen, jossa systemaattisesti merkitsimme ja jäsensimme jokaisen tunnistetun sukupuolistereotyyppisen toiminnan kirjaamalla ne ylös omana yksikkönään. Koodaamisen avulla pystyimme suorittamaan luokittelun, joka tarkoittaa analysoitavien yksiköiden jakamista määriteltyihin ryhmiin tai yksiköiden samankaltaisuuden

perusteella ryhmittämistä ilman tarkkoja rajoja (Puusa, 2020). Luokittelun avulla yhdistimme samankaltaiset havainnot toiminnoista yhteen ja muodostimme niistä omat alaluokat. Esimerkki alaluokasta on ”leikkii perinteisesti maskuliinista hahmoa”, joka koostuu kaikista havainnoista, joissa leikittiin muun muassa dinosaurusta, poliisia, prinssiä tai ritaria.

Luokittelun jälkeen toteutimme teemoittelun. Teemoittelu voi muistuttaa luokittelua, sillä siinä pyritään löytämään samankaltaisuuksia alaluokkien väliltä ja ryhmittelemään ne eri aihepiirien mukaan (Puusa, 2020). Teemoittelussa ei kuitenkaan vain jaeta aineistoa teemoihin, vaan tarkastellaan myös, mitä kunkin teeman sisällöstä on sanottu ja miten se ilmenee aineistossa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Teemoittelun avulla muodostimme alaluokista laajempia kokonaisuuksia sukupuolistereotypioiden teorian pohjalta. Alaluokat jakautuivat neljään yläluokkaan, jotka ovat ”Kotityöt ja perheroolit”, ”Tunteiden ilmaiseminen ja sosiaalinen käyttäytyminen”, ”Leikit ja harrastukset” ja ”Muu toiminta”.

Sisällönanalyysin apuna käytimme aineiston kvantifiointia, joka tarkoittaa aineiston määrällistä tarkastelua, jossa pyritään laskemaan, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy aineistossa. Kvantifioinnin avulla voidaan tuoda laadulliseen aineiston analyysiin erilaisia näkökulmia, sillä määrällinen tarkastelu mahdollistaa eri ilmiöiden esiintymisen määrän ja niiden vertailun keskenään. (Tuomi & Sarajärvi, 2018) Laskimme esiintyneiden stereotyyppisesti feminiinisten ja maskuliinisten toimintojen määrän naispuolisilla-, miespuolisilla- ja sukupuolettomilla hahmoilla erikseen ala- ja yläluokissa. Aineiston määrällistäminen auttoi vertailemaan sukupuolten, feminiinisten ja maskuliinisten toimintojen sekä yläluokkien välisiä eroja, mikä mahdollisti aineiston sukupuolittuneisuuden arvioimisen.

8.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus ovat olennainen osa laadullista tutkimusta. Eettiset tekijät vaikuttavat tutkimuksen toteutukseen, mutta sen tulokset vaikuttavat myös tutkijan eettisiin ratkaisuihin. Tieteellisen tutkimuksen tulee olla puolueeton, rehellinen, kriittinen, järjestelmällinen ja julkinen. Myös tutkimuksen tavoitteiden tulisi täyttää nämä kriteerit sen sijaan, että tutkimuksella esimerkiksi tavoiteltaisiin jonkinlaista henkilökohtaista voittoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrä ei ole keskeinen arviointikriteeri, vaan tärkeämpää on aineiston tarkka rajaus ja soveltuvuus tutkimusongelman tarkasteluun. Aineiston riittävyyttä voidaan arvioida kyllääntymisellä eli saturaatiolla. Tämä tarkoittaa, sitä

että aineisto on riittävä, kun uudet tapaukset eivät tuota merkittävää uutta tietoa tutkimusongelmaan, vaan aineisto alkaa toistaa itseään. (Eskola & Suoranta, 1998) Kylläänytymispisteen määrittäminen voi olla haastavaa, sillä tutkijan kyky nähdä aineisto monipuolisesti vaikuttaa siihen, kuinka paljon uusia näkökulmia hän huomaa aineistoa kerätessään. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009)

Tutkimusaineisto koostui viiden arkipäivän aikana Yle Areenassa julkaistuista Pikku Kakkosen fiktiivisistä ohjelmista. Aineisto kattaa yhden kokonaisen viikon iltalähetykset, joissa kukin ohjelma esiintyy viikon aikana kerran. Ohjelmat vaihtuvat kausittain, mutta selkeää tai ennakoivaa vaihtorytmiä ei ole havaittavissa. Ohjelmisto pysyy usein samana pedagogisesti suunniteltuna kokonaisuutena usean viikon ajan, minkä vuoksi viiden päivän aineistoa voidaan pitää edustavana kyseisen ajanjakson osalta. Tästä syystä pidimme pidemmän ajanjakson tarkastelua tutkimuskysymyksen kannalta tarpeettomana. Pohdimme kuitenkin valitsemallemme viikolle sijoittuvan ystävänpäivän mahdollista vaikutusta jaksojen teemoihin ja aiheisiin, jotka toivat esille tiettyjä stereotyyppisesti feminiinisiä asioita, kuten rakkauden ja tunteista puhumisen. Vaikka ohjelmat ovat samat usean viikon ajan, niistä esitettyjen jaksojen teemat voivat vaihdella ja keskittyä johonkin tiettyyn aihealueeseen vaikuttaen siten tuloksiin.

Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella tilastollista yleistettävyyttä, vaan pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä tai tuottamaan siitä teoreettisesti mielekäs tulkinta (Eskola & Suoranta, 1998). Taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että yksittäisiä tapauksia tutkimalla voidaan tavoittaa jotakin yleisempää. Kun yksittäisiä tapauksi tutkitaan riittävän tarkasti, voidaan hahmottaa myös ilmiön yleisempiä piirteitä. (Hirsjärvi ym., 2009) Päätelmiä ei tehdä suoraan aineistosta, vaan sen perusteella tehdystä tulkinnoista. Tällöin voidaan puhua teoreettisesta tai olettamuksellisesta yleistettävyydestä, jossa keskiössä ovat aineiston pohjalta tehdyt kestävät ja merkitykselliset tulkinnat, ei niinkään aineiston koko tai määrälliset luvut. Yleistettävyyden kannalta on siis tärkeää aineiston huolellinen rajaus ja kokoaminen tutkimuskysymyksen näkökulmasta. (Eskola & Suoranta, 1998)

Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyyttä voidaan tarkastella myös siirrettävyyden näkökulmasta. Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimuksen tulokset soveltuvat toisiin konteksteihin tai tilanteisiin. Siirrettävyys voi ilmetä havaintojen sovellettavuuden lisäksi myös siten, että teoreettisia käsitteitä voidaan hyödyntää toisenlaisissa yhteyksissä kuin alkuperäisessä tutkimusasetelmassa. Yleistettävyys syntyy

tällöin lukijan tekemänä, mutta se vaatii, että tutkija kuvaa tutkimuskohdettaan ja ainestoa riittävän tarkasti, jotta siirrettävyys on mahdollista. (Eskola & Suoranta, 1998)

Tässä tutkimuksessa tavoitteena ei ollut tehdä yleistyksiä koko lastenohjelmakentästä, vaan avata syvällisesti yhden lasten mediakanavan sisältöjä sukupuolinäkökulmasta. Vaikka tutkimus kohdistuu rajattuun aineistoon, sen pohjalta tehdyt luokittelut ja tulkinnat voivat tarjota näkökulmia, joita voidaan hyödyntää myös muiden mediakanavien lastenohjelmien tarkastelussa tai laajemmin mediakasvatuksessa. Siirrettävyyden mahdollistaa aineiston huolellinen kuvailu.

Laadullisen tutkimuksen täytyy olla objektiivista: tutkijan henkilökohtainen tausta tai hänen aikaisemmat mielipiteensä aiheesta eivät saa vaikuttaa tutkimuksen toteuttamiseen tai sen tulosten tulkitsemiseen (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkijoita tässä työssä oli kaksi. Olemme kummatkin samanikäisiä opiskelijoita, joilla ei ole henkilökohtaista aikaisempaa kokemusta Pikku Kakkosen viimeisimmästä ohjelmistosta noin 15 vuoden ajalta. Lähes kaikki tutkimuksessa mukana olleet ohjelmat kolmea poikkeusta lukuun ottamatta olivat meille entuudestaan vieraita. Meillä ei täten ollut minkäänlaisia ennakkoajatuksia tai mielipiteitä niiden stereotyyppisyydestä ja havaintomme olivat objektiivisia.

Katsoimme lähetykset ja teimme havaintoja ensin yksin, minkä jälkeen katsoimme ne uudestaan ja keskustelimme havainnoistamme yhdessä. Jos ajatuksemme poikkesivat toisistaan, keskustelimme niistä avoimesti ja tulimme lopputulokseen käyttäen tarvittaessa tukena tutkimuksemme teoreettista taustaa. Stereotypiat ovat kuitenkin elämän aikana opittuja usein tiedostamattomia olettamuksia, eikä jokaisesta havainnostamme ole saatavilla tutkittua tietoa tai virallisia määritelmiä. Tämän vuoksi osa määrittelemistämme feminiinisistä tai maskuliinisista stereotypioista ovat asioita, joista olimme samaa mieltä elämän aikaisten kokemustemme, lapsuudenympäristöjemme, näkemämme median ja sosiaalisen median puheiden perusteella. Pyrimme kuitenkin löytämään jokaiselle määrittämällemme stereotypialle perustelun teoreettisesta taustasta ja siinä mainitusta sukupuolisesta jaottelusta: esimerkiksi feminiinisenä luokiteltu yhteisöllisyys ja tunteellisuus verrattuna maskuliiniseen johtajallisuuteen ja henkiseen vahvuuteen. Jos emme tulleet jostakin huomiosta samaan lopputulokseen kokemustemme perusteella, emmekä löytäneet sille tieteellistä perustelua, jätimme sen pois lopullisesta aineistosta.

Laadullinen tutkimus koostuu usein laajasta oikean elämän tilanteista kerätystä aineistosta, minkä vuoksi sen eettisyys sekä osallistujien oikeudet tulee ottaa huomioon

tutkimussuunnitelmaa tehdessä, tutkimusta toteuttaessa ja lisäksi myös siitä raportoidessa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Rajasimme Pikku Kakkosen lähetyksistä pois juonnot, sekä muut osat, jotka sisälsivät fiktiivisten hahmojen sijaan oikeita ihmisiä. Tämän takia aineistossa ei ollut mukana yhtäkään oikeaa ihmistä, eikä kukaan joutunut analysoitavaksi ilman suostumustaan. Vaikka esimerkiksi juontajien toiminta voi välittää sukupuolistereotypioita tai rikkoa niitä, kyseinen toiminta voi kuitenkin johtua pedagogisen tavoitteellisuuden sijaan henkilön omasta sosiaalisesta sukupuolesta, jota emme tässä tutkimuksessa tahtoneet arvioida kenenkään kohdalla. Fiktiivisten hahmojen kaikki toiminta ja puhe on taas aina jollain tasolla tavoitteellista ja tarkkaan suunniteltua monen ihmisen toimesta.

Lasten elämässä on paljon erilaista mediaa, joka tulee eri tahoilta ja voi vaikuttaa heidän kehittyvään identiteettiinsä ja kokemuksiinsa sukupuolittuneisuudesta. Valitsimme tähän tutkimukseen juuri Pikku Kakkosen, sillä tiesimme sen olleen erityisen suosittu suomalaisten lasten keskuudessa jo vuosikymmenien ajan. Yle on myös määrittänyt ohjelmille selkeät tavoitteet, jotka ovat yhtenäisiä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) kanssa, minkä vuoksi koimme varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijoina Pikku Kakkosen sopivan juuri tähän tutkimukseen. Oletettavasti myös suuri osa kandidaatintutkielmamme mahdollisista lukijoista on saman alan opiskelijoita, jotka tulevat todennäköisesti joko hyödyntämään Pikku Kakkosen materiaaleja itse, tai törmäämään niihin työssään muiden kasvattajien suunnitteleman ja vetämän toiminnan aikana. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että me ja muut tulevat varhaiskasvatuksen opettajat olemme tietoisia siitä, miten juuri Pikku Kakkosen materiaali voi vaikuttaa lapsiin muun muassa sukupuolen kehittymisen ja sukupuolisensitiivisyyden näkökulmista.

9 Tulokset

Havaintojen määrissä stereotyyppisesti feminiinisessä ja maskuliinisessa toiminnassa ei ole kovin suurta eroa, kun kaikki kategoriat lasketaan yhteen. Voidaan kuitenkin huomata, että feminiinisen toiminnan sukupuolittuneisuus on tasaisempaa, kuin maskuliinisen. Stereotyyppisesti feminiinisestä toiminnasta 52 % oli naispuolisten ja 41 % miespuolisten hahmojen toimintaa. Naispuolisten hahmojen osa stereotyyppisesti maskuliinisesta toiminnasta oli vain 33 % ja miespuolisten osa 64 %. Huomattavasti useampi mies- tai poikahahmo toimi tilanteissa stereotyyppisesti feminiinisesti, kuin nais- tai tyttöhahmo maskuliinisesti.

Taulukko 2 Kaikki stereotyyppinen toiminta yhteenlaskettuna

Stereotyyppisesti feminiininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	76	61	10
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*52 %*	*41 %*	*7 %*
Stereotyyppisesti maskuliininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	42	82	4
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*33 %*	*64 %*	*3 %*

Havaitsimme muutamia tapauksia sukupuolettomien hahmojen toiminnasta, mutta määrä oli niin vähäinen, että havainnoista ei saa tehtyä merkittäviä päätelmiä. Tässä syynä on todennäköisesti sukupuolettomien hahmojen todella pieni määrä katsomissamme ohjelmissa. Yhteen lasketuista havainnoista voi kuitenkin huomata, että sukupuolettomien hahmojen sukupuolistereotyyppinen toiminta oli pääasiassa feminiinistä: feminiinisiä toimintoja oli yhteensä 10 tapausta, eli 7 % kaikista feminiinisistä toiminnoista ja maskuliinisia vain 4 tapausta, eli 3 % kaikista maskuliinisista toiminnoista.

9.1 Hahmojen sukupuoli ja ulkonäkö

Teimme huomioita siitä, miten hahmojen sukupuolta kuvattiin ulkonäöllisesti eri ohjelmissa. Suurimmassa osassa ohjelmista hahmojen sukupuolen päätteleminen ulkonäön perusteella oli helppoa. Yleistä oli esimerkiksi selkeästi feminiiniset tai maskuliiniset kampaukset hahmoilla sekä tyttö- ja naishahmoilla olevat ripset, kun poika- ja mieshahmoilla niitä ei ollut.

Huomasimme myös stereotyyppisiä värivalintoja hahmojen vaatteissa ja asusteissa. Tämä ei tosin ollut yhtä yleistä, sillä usein hahmot pukeutuivat melko neutraaleihin asuihin. Sama ohjelma saattoi sisältää tytön violetissa hameessa, kun sen myös naispuolinen ystävä oli sinisissä housuissa ja paidassa. Miespuoliset hahmot eivät aineistomme ohjelmissa rikkoneet sukupuolistereotypioita ulkonäöllisesti lukuun ottamatta yhtä esimerkkiä, jossa miespuolinen karhu ajoi stereotyyppisesti feminiinisen värisellä ja näköisellä polkupyörällä. Kyseisessä ohjelmassa hahmot olivat kuitenkin eläimiä, eikä niillä ollut esimerkiksi vaatteita, joista olisi voinut tehdä lisää huomioita tästä aiheesta.

Luokittelimme neljä hahmoa sukupuolettomaksi. Kaikki nämä hahmot olivat eläimiä, kuten olivat myös muut hahmot, joiden sukupuolia jouduimme pohtimaan tarkemmin. Kaksi tällaista hahmoa näyttivät ulospäin melko maskuliinisilta, mutta niillä oli feminiiniset nimet ja selvitimme niiden olevan virallisten lähteiden mukaan tyttöjä. Jaksoissa ei ollut selkeästi sukupuolistereotypioita ulkonäöllisesti rikkovia tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmishahmoja.

Usean hahmon ulkonäkö kuvasti sen ammattia. Mieshahmoilla näkyneet tai niille nimetyt ammatit olivat pääasiassa stereotyyppisesti maskuliinisia, kuten esimerkiksi ritari, merimies, kaupunginjohtajan apulainen ja muurahaisarmeijan komentaja ja sotilaat. Eräs mieshahmo oli kuitenkin lasten opettaja, joka voidaan luokitella feminiiniseksi työtehtäväksi. Naishahmoilla ilmeni enemmän sukupuolirooleja haastavia ammatteja: tutkija, ammattilaisurheilija ja nimeämätön ammatti, joka vaati projektityön tekemistä tietokoneella.

Sukupuolittunut puhe ei ollut yleistä. Sukupuoli ilmeni esimerkiksi sanoista ”äiti” ja ”isä”, mutta siitä ei muuten puhuttu jaksoissa. Sanoja ”nainen” tai ”tyttö” ja ”mies” tai ”poika” ei käytetty huomattavasti eikä asioiden kuvailtu kuuluvan jollekin sukupuolelle tai johtuvan sukupuolesta.

9.2 Kotityöt ja perheroolit

Stereotyyppisesti feminiinisiin kotitöihin ja perherooleihin liittyvät toiminnot jakautuivat melko tasaisesti naispuolisten ja miespuolisten hahmojen välille. Kaikesta feminiinisestä toiminnasta kotitöihin ja perherooleihin liittyen 49 % oli naispuolisten, 42 % miespuolisten ja 9 % sukupuolettomien hahmojen toimintoja.

Taulukko 3 Kotityöt ja perheroolit

Stereotyyppisesti feminiininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	21	18	4
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*49 %*	*42 %*	*9 %*
Stereotyyppisesti maskuliininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	1	1	-
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*50 %*	*50 %*	-

Ruuan/juoman valmistamisesta/tarjoamisesta esiintyi 4 tapausta naispuolisten hahmojen toimesta, kun miespuolisilla hahmoilla niitä oli jopa 8. Sukupuolettomilla hahmoilla näitä tapauksia oli 2. Tässä miespuoliset hahmot olivat siis selkeä enemmistö. Lapsista huolehtiminen oli melko yleistä hahmojen toiminnassa ja se jakautui tasaisemmin sukupuolien välille: naispuolisten hahmojen toiminnassa tapauksia oli 8 ja miespuolisilla hahmoilla 6. Lapsista huolehtimiseen liittyen sukupuolettomilla hahmoilla ei esiintynyt toimintoja.

Merkittävin sukupuolittunut jako näkyi puutarhatöiden tekemisessä, josta oli 6 tapausta naispuolisilla hahmoilla, 1 miespuolisilla hahmoilla ja 1 sukupuolettomilla hahmoilla. Voidaan huomioida, että miespuolisen hahmon tapauksessa kyseessä oli tilanne, jossa puputyttö ja sen miespuolinen avaruusolioystävä istuttivat siemeniä pupuäidin ohjeistamana.

Muuta feminiiniseksi luokiteltua toimintaa oli lapsen komentaminen tai ohjeistaminen, joka jakautui tasaisesti naispuolisten (2 tapausta) ja miespuolisten (2 tapausta) hahmojen välille. Siivoaminen jakautui myös tasaisesti: naispuolisilla, miespuolisilla ja sukupuolettomilla hahmoilla ilmeni kaikilla tästä 1 tapaus.

Kotityöt nähdään pääosin stereotyyppisesti feminiinisinä. Maskuliiniseksi luokitellaan töissä käyminen ja perheestä huolehtiminen rahallisesti, mistä emme havainneet kuin yhden tapauksen, joka täytti tarvittavat kriteerit. Kyseessä oli erään ohjelman päähahmon äiti, joka teki kotona töitä tietokoneella. Muu työnteko oli joko syy sivuhahmojen osallisuudelle tarinassa, esimerkiksi ammattilaisurheilija opettaa hahmoja tekemään uimahyppyjä ja merimies auttaa hahmoja keräämään simpukoita rannalta, tai vanhemmalle mainittu työ, jota

se ei kuitenkaan tehnyt jakson aikana, joten emme luokitelleet sitä toteutuneeksi perherooliksi aineistossamme. Tapahtuneista kotitöistä luokittelimme takkatulen sytyttämisen stereotyyppisesti maskuliiniseksi ja teimme siitä yhden havainnon miespuolisen hahmon toiminnasta.

9.3 Tunteiden ilmaiseminen ja sosiaalinen käyttäytyminen

Tunteiden ilmaisemisen ja sosiaalisen käyttäytymisen feminiinisissä toiminnoissa ei ollut suurta eroa naispuolisten ja miespuolisten hahmojen välillä. Naispuolisilla hahmoilla ilmeni kuitenkin hieman enemmän feminiinistä tunteiden ilmaisemista ja sosiaalista käyttäytymistä, sillä naispuolisten hahmojen osuus feminiinisiksi luokitelluissa toiminnoissa oli 49 %, kun taas miespuolisten hahmojen osuus oli 45 % ja sukupuolettomien hahmojen 6 %.

Taulukko 4 Tunteiden ilmaiseminen ja sosiaalinen käyttäytyminen

Stereotyyppisesti feminiininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	42	38	5
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*49 %*	*45 %*	*6 %*
Stereotyyppisesti maskuliininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	7	28	-
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*20 %*	*80 %*	-

Feminiinisiksi luokiteltuja toimintoja, kuten surun ja pelon tunteiden ilmaiseminen, epävarmuuden ilmaiseminen, virheen myöntäminen, toisen lohduttaminen, turvallisuudesta huolehtiminen ja toisen auttaminen jakautuvat tasaisesti naispuolisten ja miespuolisten hahmojen välille. Fyysiset hellyydenosoitukset, kuten halaukset ja pusut, olivat sen sijaan selvästi naispuolisille hahmoille tyypillisempää toimintaa (7 tapausta), kuin miespuolisille (2 tapausta).

Maskuliinisessa toiminnassa ero oli selkeämpi, sillä 80 % maskuliinisista toiminnoista ilmeni miespuolisilla ja vain 20 % naispuolisilla hahmoilla. Maskuliiniseksi tunteiden ilmaisemiseksi ja sosiaaliseksi käyttäytymiseksi luokiteltiin muun muassa itsevarmuuden osoittaminen, suuttumuksen ilmaiseminen, tunteiden ilmaisemisen vältteleminen, ymmärtämättömyys toisten tunteisiin liittyen, malttamattomuus, sääntöjen vastainen toiminta ja sotkuisuus. Näistä

toiminnoista miespuolisilla hahmoilla ilmeni eniten sotkuisuutta (4 tapausta), tunteiden ilmaisemisen välttämistä (4 tapausta) ja suuttumuksen ilmaisemista (4 tapausta).

Naishahmoilla maskuliiniset toiminnot rajoittuvat pääosin yksittäisiin tapauksiin, mutta malttamattomuutta esiintyi 2 tapauksessa. Miespuolisilla hahmoilla ilmeni enemmän feminiinisiä tunteiden ilmaisemiseen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyviä toimintoja, kuin maskuliinisia, sillä feminiinisten toimintojen osa miespuolisten hahmojen toiminnasta oli 58 % ja maskuliinisen toiminnan 42 %.

9.4 Leikit ja harrastukset

Leikeissä ja harrastuksissa ilmeni selkeästi enemmän stereotyyppisesti maskuliinista toimintaa, kuin feminiinistä. Siitä havaittiin 34 tapausta, kun taas stereotyyppisesti feminiinisestä toiminnasta ilmeni vain 14 tapausta. Maskuliiniset leikit ja harrastukset painottuivat erityisesti miespuolisille hahmoille 62 %, kun naispuolisilla hahmoilla vastaava luku oli 29 %. Sukupuolettomilla hahmoilla se oli 9 %. Feminiinisissä leikeissä ja harrastuksissa naispuolisten hahmojen osuus oli selvästi suurempi 79 %, kun miespuolisilla hahmoilla se oli vain 21 %. Sukupuolettomilla hahmoilla ei havaittu ollenkaan stereotyyppisesti feminiinisiä leikkejä tai harrastuksia.

Taulukko 5 Leikit ja harrastukset

Stereotyyppisesti feminiininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	11	3	-
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*79 %*	*21 %*	-
Stereotyyppisesti maskuliininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	10	21	3
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*29 %*	*62 %*	*9 %*

Naispuolisten hahmojen leikit ja harrastukset jakautuivat melko tasaisesti stereotyyppisesti feminiinisen ja maskuliinisen toiminnan välillä. Naispuolisten hahmojen havaittiin osallistuvan feminiinisiin leikkeihin, kuten nukketeatteriesityksen pitämiseen ja pehmoleluilla leikkimiseen. Lisäksi naispuoliset hahmot harrastivat feminiiniseksi luokiteltua urheilua, kuten tanssimista, mutta myös maskuliinisia urheilulajeja, kuten pallopelejä ja skeittausta. Ne

osallistuivat myös muihin maskuliinisiksi miellettyihin aktiviteetteihin, kuten toisten kanssa kilpailemiseen ja leikkeihin, joissa ne esittivät perinteisesti maskuliinisena pidettyjä hahmoja.

Miespuoliset hahmot sen sijaan osallistuivat harvoin feminiinisiin leikkeihin. Poikkeuksena oli nukketeatteriesityksen pitäminen kahden naispuolisen hahmon kanssa, sekä viulun ja pianon soittaminen. Sen sijaan miespuolisten hahmojen toiminta painottui selkeästi maskuliinisiin urheilulajeihin, kilpailemiseen ja perinteisesti maskuliinisten hahmojen esittämiseen, kuten ritari, prinssi tai dinosaurus. Tulosten perusteella erityisesti miespuolisten hahmojen toiminta noudatti selvästi sukupuolistereotyyppisiä piirteitä, sillä ne eivät juuri osallistuneet feminiinisiin leikkeihin tai harrastuksiin. Naispuolisilla hahmoilla toiminta oli monipuolisempaa ja jakautui tasaisemmin eri toimintojen välillä.

9.5 Muu toiminta

Muu toiminta -kategoria sisältää kaiken muun sukupuolistereotyyppisen toiminnan, jotka eivät soveltuneet aikaisempiin kategorioihin ja joita ei voitu yhdistää uusiksi kategorioiksi. Maskuliinisen toiminnan tapauksia (57 tapausta) oli tässä kategoriassa huomattavasti enemmän, kuin feminiinisen toiminnan (5 tapausta). Naispuolisten hahmojen osuus maskuliinista toiminnoista oli 42 %, miespuolisten hahmojen osuus 56 % ja sukupuolettomien hahmojen 2 %.

Taulukko 6 Muu toiminta

Stereotyyppisesti feminiininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	2	2	1
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*40 %*	*40 %*	*20 %*
Stereotyyppisesti maskuliininen toiminta	Tyttö- tai naishahmo	Poika- tai mieshahmo	Sukupuoleton hahmo
Havaittujen tapausten määrä	24	32	1
Prosenttiosuus kaikista havainnoista	*42 %*	*56 %*	*2 %*

Maskuliiniset toiminnot liittyivät ongelmanratkaisuun, teknisiin taitoihin, rakentamiseen/korjaamiseen, ajoneuvolla ajamiseen, fyysiseen vahvuuteen sekä painavien asioiden kantamiseen ja työntämiseen. Maskuliiniset toiminnot, kuten ajoneuvolla ajaminen (8 tapausta), rakentaminen/korjaaminen (6 tapausta) ja ongelmanratkaisu (11 tapausta) olivat

vahvasti esillä miespuolisilla hahmoilla. Naispuolisilla hahmoilla ilmeni myös jonkin verran näitä maskuliinisia toimintoja, kuten ajoneuvolla ajamista (2 tapausta), teknistä osaamista (3 tapausta), painavan asian kantamista (4 tapausta) ja ongelmanratkaisua (7 tapausta), mutta kuitenkin vähemmän, kuin miespuolisilla hahmoilla.

Muu toiminta -kategorian osalta havaittiin, että muiden kategorioiden ulkopuolisia feminiinisiä toimintaluokkia oli vain kaksi: askartelu/ympäristön koristelu sekä liiallinen heikkous johonkin toimintaan. Näistä toiminnoista 40 % jakautui naispuolisille, 40 % miespuolisille ja 20 % sukupuolettomille hahmoille.

10 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tutkimme, miten Pikku Kakkosen ohjelmat kuvaavat sukupuolta ja millä tasolla ne tukevat sukupuolisensitiivisyyttä. Havainnoimme ja analysoimme Pikku Kakkosen ohjelmien fiktiivisten hahmojen sukupuolistereotyyppistä toimintaa yhden arkiviikon iltalähetyksistä.

Kiinnitimme huomiota hahmojen toiminnan lisäksi niiden ulkonäköön ja siihen, millä tavalla niiden sukupuoli on havaittavissa ohjelmissa. Aikaisemmat tutkimukset olivat ilmentäneet, että lastenohjelmat sisältävät usein enemmän mies- tai poikahahmoja, kuin nais- tai tyttöhahmoja. (Hayırsever, 2023) Emme huomanneet samaa omassa tutkimuksessamme: miespuolisia hahmoja oli enemmän, mutta ero ei ollut huomiota herättävän suuri. Ihmishahmojen sukupuoli oli aina helposti pääteltävissä, mutta sen stereotyyppisyys vaihteli ohjelmakohtaisesti ja kokonaisuus oli melko monipuolinen. Eläinhahmojen sukupuoli ei ollut aina yhtä selkeä, vaikka suurimassa osassa ohjelmista se oli kuitenkin määritelty ja ilmeni hahmon nimestä tai esimerkiksi ohjelman kuvauksesta. Kahden eläinhahmon hiuksia tai vaatetusta lukuun ottamatta mitkään hahmot eivät ulkonäöllisesti rikkoneet sukupuolistereotypioita.

Aineistossamme oli lisäksi neljä sukupuolettomaksi määrittelemäämme hahmoa, jotka olivat kaikki eläimiä. Sukupuolettomien hahmojen sisällyttäminen mediaan tukee sukupuolen tasa-arvoisuutta ja moninaisuuden arvostamista, mutta on syytä pohtia sen tehokkuutta eläinhahmojen kohdalla verrattuna ihmishahmoihin. Kaikki lapset eivät välttämättä kiinnitä huomiota eläinten sukupuoliin samalla tavalla, kuin ihmisten. Tästä syystä niiden esittäminen sukupuolettomana on helpompaa, mutta ei ehkä yhtä tehokasta, jos tavoitteena on moninaisuuden lisääminen.

Sukupuolittunut puhe opettaa lapsille sukupuolinormatiivisen jaon ja ajattelutavan, joka määrittää, että on olemassa kaksi sukupuolta, jotka ovat toisistaan erilaisia, ja joihin kuuluu tiettyjä rooleja ja piirteitä (Bandura, 1997; Seta ry, 2019). Tämän esiintyminen lasten mediassa sekä myös median tapa jakaa ohjelmat ja elokuvat tytöille tai pojille tarkoitetuiksi (Hayırsever, 2023) vaikuttaa merkittävästi lasten kehittyviin sukupuoliasenteisiin. Tästä syystä on tärkeää, että sukupuolen ilmeneminen puheessa on vähäistä ja neutraalia, kuten se tutkimuksemme aineistossa olikin. Hahmoista puhuttiin yksilöinä, ei sukupuolina.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että Pikku Kakkosen hahmojen toiminta ei ole yleisesti sukupuolistereotyyppistä. Stereotyyppisesti feminiiniset ja maskuliiniset toiminnot jakautuivat pääasiassa suhteellisen tasaisesti naispuolisten ja miespuolisten hahmojen välille sen sijaan, että ne olisivat olleet sukupuoliin sitoutuneita. Kuitenkin suurin osa feminiinisen toiminnan kategorioista sisälsi enemmän tyttö- tai naishahmojen tekemiä toimintoja ja huomasimme saman ilmiön maskuliinisella toiminnalla ja poika- tai mieshahmoilla. Yksi merkittävimmistä huomioistamme sukupuolittuneisuuteen liittyen oli se, että miespuoliset hahmot eivät juurikaan osallistuneet feminiinisiin leikkeihin tai harrastuksiin, kun muissa kategorioissa stereotypioiden rikkomista tapahtui enemmän. Huomasimme myös, että naispuoliset hahmot eivät usein ilmaisseet tunteita tai käyttäytyneet sosiaalisissa tilanteissa maskuliinisten stereotypioiden mukaisesti.

Arvioidessamme yksittäisten ohjelmien stereotyyppisyyttä teimme huomion, että kaikista eniten stereotyyppistä toimintaa sisältävät ohjelmat olivat joko vanhoja ohjelmia, tai niistä esitetyn jakson teemana oli romanttiset suhteet ja rakkaus. Rakkaustarinat ovat olleet perinteisesti tytöille tehtyä mediaa ja huomasimme niissä tässäkin tapauksessa feminiinistä, mutta myös maskuliinista stereotyyppisyyttä. Tarinoissa esiintyi myös muita perinteisesti sukupuolittuneita teemoja, kuten urheilua, mutta ne eivät olleet huomattavan stereotyyppisiä. (Valkenburg & Piotrowski, 2017) Voimme joka tapauksessa sanoa, että Pikku Kakkosen ohjelmat on tarkoitettu kaikille, eikä niitä ole eroteltu tyttöjen ja poikien ohjelmiin.

Hahmojen toiminta rikkoi sukupuolistereotypioita paljon tietyissä toimintakategorioissa. Aiemmat tutkimukset ovat huomanneet vahvasti perinteisiä perherooleja lasten mediassa (Hayırsever, 2023), mutta Pikku Kakkosen ohjelmissa kotityöt sekä lasten kasvatus jakautuivat todella tasaisesti nais- ja mieshahmojen välille. Poikkeuksena oli puutarhanhoito, joka osoittautui ohjelmissa selvästi pääasiassa naisten työksi. Pohdimme tämän johtuvan mahdollisesti siitä, miten paljon ruuanlaiton ja lasten kasvatuksen sukupuolistereotyyppisyydestä on puhuttu esimerkiksi mediassa. Aiheen suosio on ehkä johtanut siihen, että juuri näitä stereotypioita pyritään ensisijaisesti rikkomaan tasa-arvoisuutta painottavassa lasten mediassa, kun vähemmän puheena olleet stereotypiat jäävät helpommin huomiotta. Pohdimme stereotypioiden rikkomista myös aikuisten ja lasten välillä. Suurin osa kotitöistä oli aikuisten toteuttamia, kun taas leikit ja harrastukset pääasiassa lasten. Tämä huomioon ottaessa voidaan sanoa, että fyysiseen toimintaan liittyen miehet rikkoivat sukupuolistereotypioita enemmän, kuin pojat.

Työssä käymistä ja rahan tienaamista pidetään stereotyppisten perheroolien mukaan maskuliinisena tehtävänä. Tämä on tutkimusten mukaan näkynyt vahvasti lastenohjelmissa (Hayırsever, 2023), mutta kuten muiden stereotyyppisten perheroolien kohdalla, Pikku Kakkonen ei välittänyt tällaista kuvaa. Vanhempien töissä käyminen tai työn teko ei ollut huomattava teema aineistossamme, ja ainoa esimerkki siitä oli naispuolisen hahmon toimintaa. Tutkimukset ovat osoittaneet lasten median välittävän lapsille ajatuksia siitä, miten naiset eivät pidä työssäkäyntiä tärkeänä, vaan keskittyvät pääasiassa kotitöiden tekemiseen (Lee, 2008). On myös puhuttu paljon naisten vaikeuksista päästä STEM-alojen työtehtäviin, menestyä niissä sekä edistyä merkittäviin asemiin (Gilrane ym., 2019; Melnikoff & Valian, 2019). Pikku Kakkosen ohjelmat eivät aineistomme perusteella välitä tällaista kuvaa naisten ammateista. Naispuolinen hahmo toimi tutkijana ja kehitti teknologisia laitteita. Toinen naispuolinen hahmo työskenteli projektin ääressä tietokoneella, vaikka hänen ammattiaan ei tosin nimetty.

Perheroolien lisäksi tunteellisuus ja tunteista puhuminen ovat olleet paljon keskustelussa sukupuoliin liittyen. Tämä olikin toinen aihealue, jossa Pikku Kakkosen hahmot rikkoivat stereotypioita huomattavasti. Miespuoliset hahmot ilmaisivat tunteita ja käyttäytyivät sosiaalisissa tilanteissa useammin feminiinisten, kuin maskuliinisten stereotypioiden mukaisesti. Naispuoliset hahmot eivät kuitenkaan toimineet kovin usein maskuliinisesti, vaan myös niiden toimintansa oli pääasiassa feminiinistä. Tätä pohtiessa on tärkeä ottaa huomioon se, että suuri osa kyseisistä maskuliinisista stereotypioista voidaan nähdä heikkouksina, kun taas monet feminiiniset tunteisiin ja sosiaalisuuteen liittyvät stereotypiat osoittavat vahvaa osaamista tunnetaidoissa sekä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ohjelmissa on luultavasti ollut tavoitteena esittää lapsille juuri näitä hyviä tunnetaitoja eri hahmoilla sukupuolesta riippumatta. Samoin tulisi olla kuitenkin myös heikkouksien kohdalla sen sijaan, että sääntöjä rikkovat ja huonot käytöstavat omaavat hahmot olisivat melkein joka tapauksessa miespuolisia hahmoja, kun naispuoliset hahmot ovat stereotyyppisesti kilttejä ja osaavat käyttäytyä. Tämän stereotypian rikkomisesta oli esimerkkejä aineistomme ohjelmissa, mutta sukupuoliin jakautuvuus oli silti näkyvissä.

Pohdimme lisäksi syytä sille, miksi tunnekasvatuksen teemoja painotettiin erityisesti miespuolisilla hahmoilla. Länsimaiset sukupuoliroolit vaativat miehiltä ja pojilta rohkeutta, itsenäisyyttä ja reippautta, eikä näiden kanssa ristiriitaisena pidettyä tunteellisuutta hyväksytä samalla tasolla, kuin naisten ja tyttöjen kohdalla (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Tämä on oletettavasti otettu ohjelmia tehtäessä huomioon ja yhtenä ensisijaisena tavoitteena on

mahdollisesti ollut opettaa lapsille, että myös miehet ja pojat saavat olla tunteellisia ja ilmaista tunteitaan toisille. Miespuolisia hahmoja ei ihailtu pääasiassa rohkeuden vuoksi, kuten tutkimukset ovat osoittaneet esimerkiksi Disneyn tuottamasta mediasta. (Lee, 2008)

Miespuolisten hahmojen rohkeutta ihaillessaan Disneyn media on arvostanut naispuolisten hahmojen kohdalla fyysisiä piirteitä, eli kauneutta ja hyvää lauluääntä, sekä myös stereotyyppisesti feminiinistä käyttäytymistä (Jiang ym., 2024; Lee, 2008). Pikku Kakkosessa tyttö- ja naishahmot rikkoivat stereotypioita esimerkiksi leikkeihin, harrastuksiin ja muuhun toimintaan liittyen toimimalla maskuliinisesti stereotyyppisillä tavoilla. Naispuolisetkin hahmot urheilivat, kilpailivat, pelastivat toisia hahmoja ja keksivät ratkaisuja ongelmiin, vaikka miespuolisilla hahmoilla tätä toimintaa esiintyi enemmän. Huomasimme, että hahmojen pelastamisessa ja ongelman ratkaisemisessa oli usein ratkaisevana tekijänä se, mitä sukupuolta ohjelman päähahmo ja tämän ystävät sattuivat olemaan sen sijaan, että ne olisivat olleet tietyn sukupuolen tehtäviä. Disneytä tarkastelevat tutkimukset ovat maininneet elokuvissa olevien ongelmien ja vihollishahmojen olevan usein vahvasti sukupuolittuneita ja stereotypioihin perustuvia (Jiang ym., 2024; Lee, 2008). Tämän tutkimuksen aineisto ei noudattanut samaa kaavaa paria poikkeusta lukuunottamatta.

Voimme tulosten perusteella sanoa, että ainakin aineistonamme ollut otos Pikku Kakkosen ohjelmistosta muodostaa sukupuolisensitiivisen kokonaisuuden. Ohjelmat ovat eri tasoisia: joissakin on nähtävästi kiinnitetty enemmän huomiota tähän aiheeseen, kuin toisissa. Tämä ei kuitenkaan ole suoranaisesti huono asia: sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita sukupuolineutraaliutta. Stereotyyppisen feminiinisyyden tai maskuliinisuuden ilmaiseminen on sallittua, kuten myös niitä rikkova toiminta. Tavoitteena on, että kaikki tulevat arvostetuksi sellaisena, mitä he ovat. (Seta ry, 2019) Tulosten perusteella voidaan yleistää, että näissä Pikku Kakkosen ohjelmissa hahmojen toimintaan ei ainakaan näkyvästi vaikuttanut sukupuoli. Sen sijaan siihen vaikutti hahmojen yksilöllinen luonne ja kiinnostuksen kohteet sekä tarinan juoni.

Myös perherooleja esitettiin monipuolisesti ja uskomme lasten saavan Pikku Kakkosen ohjelmistosta sellaisen kuvan, että perheitä on erilaisia ja lapsista huolehtiminen sekä kotitöiden tekeminen on kummankin vanhemman tehtävä, ei vain äidin. Mainitsimme teoriaosiossa tärkeänä pitämämme ajatuksen Hayırseverin (2023) tutkimuksesta: lasten media usein rajaa lapset jatkuvasti sukupuolirooleihin sen sijaan, että se loisi maailman, jossa kuka vain voi olla mitä vain sukupuolirooleista huolimatta. Halusimme tuoda tämän ajatuksen

esille vielä pohdinnassa, sillä teimme positiivisen huomion Pikku Kakkosen ohjelmistosta aineistomme perusteella: se luo lapsille kuvan juuri tällaisesta maailmasta, jossa kaikki voivat olla mitä vain sukupuolesta ja myös muista ominaisuuksistaan huolimatta.

Laajempi tutkimus, jossa tutkittaisiin pitkällä aikavälillä Pikku Kakkosen eri ohjelmakokonaisuuksia, antaisi varmasti tarkemman ja luotettavamman näkemyksen Pikku Kakkosen ohjelmien tavoista kuvata sukupuolta. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia sen vaikutusta lapsiin. Tämän tutkimuksen avulla voimme arvioida, millaisen kuvan lapset voivat mahdollisesti saada sukupuolista Pikku Kakkosen kautta, mutta esimerkiksi haastattelemalla Pikku Kakkosta katsovia lapsia tai muodostamalla kyselyn heidän vanhemmilleen voitaisiin saada tietoa ja esimerkkejä sen vaikutuksesta oikean elämän tapauksissa. Myös Pikku Kakkosen kehitystä olisi kiinnostava tutkia vertaamalla tämän päivän ohjelmistoja vanhoihin: miten paljon ohjelmat ovat muuttuneen modernien tasa-arvoon ja moninaisuuteen liittyvien tavoitteiden myötä? Entä miten yksityisten yhtiöiden tuottama maksullinen lasten media poikkeaa Ylen ilmaisesta mediasta, jos niiden tavoitteita ja laatua lähtee vertailemaan?

Vaikka tämä tutkimus ei ollut kovin laaja, olemme tyytyväisiä saamiimme tuloksiin. Voimme nyt hyödyntää Pikku Kakkosen ohjelmia työssämme varhaiskasvatuksen opettajina korkeammalla itsevarmuudella ja paremmalla omatunnolla ainakin sukupuolisensitiivisyyden kannalta. Saimme tämän tutkimuksen kautta myös hyvät työkalut muun median sukupuolittuneisuuden arvioimiselle tulevaisuudessa. Tämähän on todella tärkeä aihe, johon jokaisen kasvattajan tulisi kiinnittää huomiota työssään.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Pikku Kakkosen iltalähetykset (10.-14.2.2025). Yle. (ks. Taulukko 1)

Kirjallisuus

Aina, O. E. & Cameron, P. A. (2011). Why Does Gender Matter? Counteracting Stereotypes With Young Children. *Dimensions of early childhood, 39(3)*, 11-19.

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0.* Tampere: Vastapaino.

Bandura, A. (1997). Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa R. Vasta (Toim.), *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä* (A. Toppi, Käänt., s. 13-83). Kuopio: Puijo.

Bond, B. J. & Calvert, S. L. (2014). Parasocial breakup among young children in the United States. *Journal of Children and Media, 8(4)*, 474-490.

Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology, Vol. 69*, 275-298.

Eskelinen, M. & Itäkare, S. (2020). " Pidetään huolta ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja": tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. *Journal of Early Childhood Education Research (JECER), 9(2)*, 197-229.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Jyväskylä: Vatapaino.

Gilrane, V. L.;Wessel, J. L.;Cheung, H. K. & King, E. B. (2019). The Consequences of Making the Right Impressions for STEM Women: Metastereotypes, Impression Management, and Supervisor Ratings. *Archives of Scientific Psychology, 7(1)*, 22-31.

Halim, M. L. & Ruble, D. (2010). Gender Identity and Stereotyping in Early and Middle Childhood. Teoksessa J. C. Chrisler & D. R. McCreary, *Handbook of Gender Research in Psychology: Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (s. 495-525). New York: Springer.

Hayırsever, F. (2023). Gender representation in children's programming on Turkish television: A public, private mass media analysis of the popular cartoon, Pepee. *Journal for Critical Education Policy Studies (JCEPS), 21(1)*, 260-319.

Hirsjärvi, S.;Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita.* Jyväskylä: Tammi.

Horelli, L. & Saari, M. (2002). *Tasa-arvoa valtavirtaan: Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä.* Sosiaali-ja terveysministeriö.

Huuska, M. (2011). Sukupuolen monimutoisuuden ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa L. Tuovinen;N. J. Stålström Olli & J. Hentilä (Toim.), *Saanko olla totta?: Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s. 222-260). Helsinki: Gaudemus Helsinki University Press.

Huuska, M. & Karvinen, M. (2012). Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (Toim.), *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 31-55). PS-kustannus.

Jiang, X.;Zhang, L.;Rivero, D. & Torres, B. (2024). Meta-Narrative Review of Gender Portrayal in Disney Movies for Young Children and Its Pedagogical Implications. *Journal of Global Education and Research, 8(2)*, 116-131.

Katainen, R. (2016). Sukupuolisentiivinen - mitä se on? Teoksessa *Tasa-arvoa päiväkotiin: tekstikokoelma sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta.* Opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu 10. Helmikuu 2025 osoitteesta https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp-content/uploads/3wiyasrq106deau2d27311101tk/tasaarvoapaivakotiin.pdf

Komonen, A. (2020). Biologinen sukupuoli. *Tieteessä tapahtuu, 38(1)*, 47-50.

Lee, L. (2008). Understanding gender through Disney's marriages: A study of young Korean immigrant girls. *Early Childhood Education Journal, 36*, 11-18.

Lips, H. M. (2019). *Gender: The Basics* (Osa/vuosik. 2nd edition). Lontoo: Routledge.

Matilainen, V. (Toim.). (7. Maaliskuu 2014). *Yle Elävä arkisto*. (Yle) Haettu 19. Helmikuu 2025 osoitteesta Pikku Kakkosen pikku historia: https://yle.fi/a/20-79523

Melnikoff, D. E. & Valian, V. V. (2019). Gender Disparities in Awards to Neuroscience Researchers. *Archives of Scientific Psychology, 7(1)*, 4-11.

Niiniluoto, I. (2016). Sukupuoli-kollokvion avaussanat. Teoksessa K. Rolin;O.-P. Moisio;M. Reuter & M. Tuominen, *Sukupuoli ja filosofia* (s. 6-11). Jyväskylän yliopisto.

Pennanen, J. (2016). Sukupuoli olennaisesti kiisteltynä käsitteenä. Teoksessa K. Rolin;O.-P. Moisio;M. Reuter & M. Tuominen, *Sukupuoli ja filosofia* (s. 29-42). Jyväskylän yliopisto.

Pirskanen, H. (2006). Ruumiillistuvat sukupuoli-identiteetit pelissä. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (Toim.), *Minuus ja identiteetti; Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma* (s. 88-121). Tampere: Tampere University Press.

Planned Parenthood. (N.d.). Haettu 10. Helmikuu 2025 osoitteesta What are gender roles and stereotypes?: https://www.plannedparenthood.org/learn/gender-identity/sex-gender-identity/what-are-gender-roles-and-stereotypes

Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (Toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 145-157). Tallinna: Gaudeamus.

Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (Toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 75-86). Tallinna: Gaudeamus.

Seta ry. (2019). *Sukupuolen moninaisuus ja lapset. Opas varhaiskasvatuksessa työskenteleville ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille moninaisten lasten ja heidän perheidensä kohtaamisesta.* Haettu 11. Helmikuu 2025 osoitteesta

https://www.dropbox.com/s/vbgh55ewdwk40jl/Opas_varhaiskasvattajille2020%20p%C3%A4ivitetty%20verkkoon.pdf?dl=0

Seta ry. (2021). *Sukupuolen moninaisuus ja kehon kirjo -opas.* Haettu 11. Helmikuu 2025 osoitteesta https://setary.sharepoint.com/:b:/g/EdnXjPS3Ll5Mn1oraYNfiKcB_IOrxVD8RpzhC4liG7ukIg?e=zzerkT

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos.* Tammi.

Valkenburg, P. M. & Piotrowski, J. T. (2017). *Plugged In: How Media Attract and Affect Youth.* Yale University Press.

Vilkka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen.* Jyväskylä: PS-kustannus.

Yle lapset. (N.d.). (Yle) Haettu 19. Helmikuu 2025 osoitteesta Varhaiskasvattajille: https://yle.fi/aihe/lapset/varhaiskasvattajille

Yle Lapset. (N.d.) (Yle) Haettu 19. Helmikuu 2025 osoitteesta Lastenohjelmien periaatteet: https://yle.fi/aihe/a/20-71067

Yle lapset. (27. Lokakuu 2015). (Yle) Haettu 19. Helmikuu 2025 osoitteesta Pikku Kakkosta katsotaan monesta eri ruudusta: https://yle.fi/aihe/a/20-140961

Yle Lapset. (13. Tammikuu 2025). (Yle) Haettu 19. Helmikuu 2025 osoitteesta Pikku Kakkosen kevät: https://yle.fi/aihe/a/20-10008176

Ylitapio-Mäntylä, O. (2012). Sukupuolisensitiivinen varhasikasvatuspedagogiikka. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (Toim.), *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 177-189). PS-kustannus.

Ylitapio-Mäntylä, O. (2012). Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä, *Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 15-29). Jyväskylä: PS-kustannus.

Ylitapio-Mäntylä, O. (2020). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (Toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 281-294). Jyväskylä: PS-kustannus.